

Fælles Mål

Faghæfte 17

Tysk

Fælles Mål – Faghæfte 17 – Tysk

Publikationen indgår i Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie som nr. 14-2004

Grafisk tilrettelæggelse: Schwander Kommunikation

1. udgave, 1. oplag, april 2004

ISBN 87-603-2406-6

ISBN (WWW) 87-603-2408-2

ISSN 1399-2260

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie (Online) 1399-7394

Udgivet af Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen, Område for Grundskolen

Bestilles (UVM 5-451) hos:
Undervisningsministeriets forlag
Strandgade 100 D
1401 København K
Tlf. nr.: 3392 5220
Fax nr.: 3392 5219
E-mail: forlag@uvm.dk
eller hos boghandlere

Tryk: Scanprint as

Printed in Denmark 2004

Indhold

4	Forord
5	Indledning
7	Folkeskolens formål
8	Om Fælles Mål
10	Læreplan
10	Signalement af faget
11	Formål for faget
12	Slutmål
12	Efter 9./10. klassetrin
14	Trinmål
14	Efter 7. klassetrin
15	Efter 9. klassetrin
17	Efter 10. klassetrin
20	Trinmål – synoptisk opstillet
28	Beskrivelser
28	Udviklingen i undervisningen på 7. klassetrin
31	Udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klassetrin
34	Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet
42	Beskrivelser for tysk som valgfag
42	Udviklingen i undervisningen i det 2-årige forløb
46	Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet for tysk som valgfag
50	Læseplan
50	1. forløb – 7. klassetrin
52	2. forløb – 8.-9. klassetrin
54	3. forløb – 10. klassetrin
56	Valgfag: 8.-9. klassetrin
56	8.-9. klassetrin
58	Eventuel fortsættelse efter 8.-9. klassetrin
59	Undervisningsvejledning

Forord

Med fornyelsen af folkeskoleloven har regeringen først og fremmest ønsket at styrke fagligheden. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder, og enhver må kunne danne sig et overblik over, hvilke mål der arbejdes hen mod. Det er en forudsætning for at sikre kvaliteten i folkeskolen.

Jeg har valgt at kalde de nye faghæfter for FÆLLES MÅL. Fælles Mål dækker over de to vigtigste sæt af faglige tekster til skolens fag og emner. For det første de bindende fælles nationale mål i form af fagformål, centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og trinmål samt mål og bindende indholdsbeskrivelser for børnehaveklassen. For det andet de vejledende læseplaner og beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Når de lokale læseplaner og beskrivelser er endeligt godkendt af kommunalbestyrelsen, bliver også de bindende – og dermed fælles – for den enkelte skole.

Fælles Mål har til hensigt at gøre det muligt at følge udviklingen i elevernes kundskabstilegnelse – fra de starter i børnehaveklassen, til de forlader folkeskolen. I en rummelig folkeskole skal alle børn have mulighed for at lære så meget som muligt. Skolens undervisning skal fortsat tage udgangspunkt i det enkelte barns styrkeområder, samtidig med at barnet bringes frem mod de fælles mål. Netop derfor er det helt afgørende, at lærerne og børnehaveklasselederne fortsat har frihed til – og dermed også ansvar for – at tilrettelægge undervisningen, så den tilgodeser den enkelte elev.

Folkeskolens formålsparagraf udtrykker fortsat på meget fin vis folkeskolens værdigrundlag og angiver den overordnede indholdsramme for skolens arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling. Det handler om at lære noget, og det handler om at udvikle sig som menneske.

Det er i den enkelte kommune og på den enkelte folkeskole, at kvaliteten i folkeskolen skabes. Dette kan kun ske i et frugtbart samarbejde mellem lærere, børnehaveklasseledere, pædagoger, skolens øvrige medarbejdere og ledelse. Skolen har en væsentlig plads at udfylde i det enkelte barns liv, og et godt samarbejde med forældrene er en forudsætning for, at skolen kan løse sine opgaver.

Jeg håber, at de nye Fælles Mål hæfter bliver et godt værktøj i dagligdagen på skolerne.

ULLA TØRNÆS
Undervisningsminister

Indledning

Fælles Mål for undervisningen kan medvirke til at styrke kvaliteten i folkeskolen på en række områder. Trinmål og slutmål kan give lærerne et klart og tydeligt billede af, hvad eleverne skal lære, uden at der tages stilling til hvordan. Trinmål og slutmål er samtidig et dialogværktøj mellem lærer og elev, lærere indbyrdes, mellem skoleleder og lærerteam samt mellem skole og hjem.

De fælles mål skal sikre en fælles folkeskole. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder. Målbeskrivelserne skal endvidere hjælpe lærere, forældre og elever med at være opmærksomme på, om en elev har brug for større udfordringer, støtte eller særlig opmærksomhed. Målene er således i høj grad et værktøj, der fremmer undervisningsdifferentiering.

Fælles Mål er en videreudvikling af Klare Mål. Det arbejde, som skolerne har iværksat med at planlægge undervisning ud fra målbeskrivelser, kan fortsætte. Tidligere kunne kommunerne vælge at gøre Undervisningsministeriets vejledende delmål til deres egne eller fastsætte egne delmål. Det nye er, at alle kommuner og skoler fremover skal følge de samme trinmål. Dertil kommer, at børnehaveklassens mål og indhold er blevet præciseret, således at der nu er fælles regler for, hvad børnene skal lære i børnehaveklassen. Hermed har børnehaveklassens undervisning fået vilkår, som er sammenlignelige med undervisningen på de efterfølgende klassetrin.

I forbindelse med revisionen af faghæfterne indføres to nye begreber: Læreplan og Undervisningsvejledning (tidligere: Vejledning). Læreplanen indeholder en præambel (et signalement af faget), fagets formål, CKF/slutmål, trinmål, vejledende beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål samt den vejledende læseplan. Undervisningsvejledningen indeholder som hidtil en vejledning i form af en række råd og vink til undervisningen. De to begreber – læreplan og undervisningsvejledning – er valgt for at skabe overensstemmelse i sprogbrug mellem folkeskole og ungdomsuddannelse med henblik på at fremme samarbejdet og kontinuiteten i uddannelsessystemet.

I forbindelse med omdannelsen af delmål til trinmål er der foretaget visse konsekvensrettelser i de vejledende læseplaner. De overskrifter, som de centrale kundskabs- og færdighedsområder er bygget op om, kan fremover genfindes i læseplanerne.

Som noget nyt skal kommunerne udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Ifølge folkeskoleloven udsender undervisningsministeren et vejledende materiale til understøttelse af disse beskrivelser. Materialet er indeholdt i læreplanen for det enkelte fag.

Skolernes arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling skal også videreføres. Forpligtelsen er nu indskrevet i selve folkeskoleloven.

KIM MØRCH JACOBSEN
Uddannelsesdirektør

Folkeskolens formål

Fra bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 870 af 21. oktober 2003

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

§ 2. Folkeskolen er en kommunal opgave. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at alle børn i kommunen sikres vederlagsfri undervisning i folkeskolen. Kommunalbestyrelsen fastlægger, jf. § 40, mål og rammer for skolernes virksomhed inden for denne lov.

Stk. 2. Den enkelte skole har inden for de givne rammer ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, jf. § 1, og fastlægger selv undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Stk. 3. Elever og forældre samarbejder med skolen om at leve op til folkeskolens formål.

Om Fælles Mål

Med Lov om ændring af lov om folkeskolen af 30. april 2003 fastsættes fælles nationale mål for undervisningen. Det indebærer, at undervisningsministeren – i lighed med tidligere – fastsætter regler om formålet med undervisningen og om centrale kundskabs- og færdighedsområder, dvs. slutmål, for alle folkeskolens 42 fag og emner.

Endvidere fastsætter undervisningsministeren som noget nyt bindende mål – trinmål – på bestemte klassetrin. Trinmålene fastsættes, hvor det er pædagogisk begrundet ud fra det enkelte fags vejledende timetal, opbygning og progression.

Folkeskolens formål						
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fagets formål
						CKF slutmål
						Trinmål
						Beskrivelser
						Læseplan
						Undervisningsvejledning

Slutmål og trinmål angiver fælles nationale mål for, hvad undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig af kundskaber og færdigheder i faget eller emnet, henholdsvis ved afslutningen af undervisningen og ved afslutningen af bestemte klassetrin.

Slutmålene – eller de centrale kundskabs- og færdighedsområder – er de langsigtede mål, som skal fungere som pejlemærker for undervisningen i hele forløbet. Trinmålene er de kortsigtede mål, som anvendes i forbindelse med planlægning og evaluering af undervisningen, som dialogredskab og som områder i forbindelse med vurderingen af elevens udbytte af undervisningen.

Ved udformningen af trinmål er der taget udgangspunkt i de vejledende delmål fra Klare Mål. Der er dog sket nogle justeringer som følge af, at minimumstimetallet øges, at der er kommet et minimumstimetal i visse fag, og at der i visse fag sker en ændring i begyndelses- og sluttidspunktet.

Undervisningsministeren udsender vejledende læseplaner, der angiver indholdet i undervisningen. Kommunalbestyrelsen godkender efter indstilling fra skolebestyrelsen skolens læseplaner.

Som et nyt element i det faglige hierarki skal kommunen udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Beskrivelserne anvendes som et redskab i lærernes planlægning af undervisningen og i samarbejdet om fag og tværfaglige forløb med henblik på at understøtte den enkelte elevs udvikling og behov.

Undervisningsministeren udsender vejledende beskrivelser. Kommunalbestyrelsen godkender beskrivelserne efter indstilling fra skolebestyrelsen.

Med fornyelsen af folkeskoleloven har undervisningsministeren hjemmel til at fastsætte en indholdsbeskrivelse, der angiver mål for børnehaveklassen. Mål og indhold for børnehaveklassen er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Fagenes teksthierarki

1993-loven	Klare Mål	Fælles Mål	
Formål CKF (Prøvebestemm.)	Formål CKF (Slutmål) (Prøvebestemm.)	Formål Slutmål – CKF Trinmål (Prøvebestemm.)	Centrale bestemmelser
Læseplaner	Delmål Læseplaner Elevens alsidige	Beskrivelser Læseplaner Elevens alsidige	Lokale bestemmelser
Vejledning	Vejledning	Undervisnings- vejledning	Vejledende tekster

Undervisningsministeren udsender endvidere et vejledende materiale om beskrivelsen af elevernes alsidige personlige udvikling med udgangspunkt i folkeskolens formålsparagraf. Kommunalbestyrelsen skal sikre, at hensynet til elevernes alsidige personlige udvikling er tilgodeset gennem beskrivelser i læseplanerne eller på anden hensigtsmæssig måde. “Elevernes alsidige personlige udvikling” er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Formål – fag og alsidig personlig udvikling

Mange måder at lære på			Lyst til at lære				At lære sammen med andre		
Folkeskolens formål									
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag

I praksis udmøntes undervisningsministerens hjemmel til at udsende bindende og vejledende faglige tekster ved dels at udsende 25 faghæfter – hvoraf dette hæfte er ét af dem – dels ved at oprette en hjemmeside for alle fag og emner:

<http://www.faellesmaal.wm.dk>

Læreplan for tysk består af:

- **Signalement**
- **Formål**
- **Slutmål**
- **Trinmål**
- **Beskrivelser**
- **Læseplan**

Signalement af faget

Der undervises i tysk på 7./8.-10. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

Kommunikative færdigheder

Sprog og sprogbrug

Sprogtilegnelse

Kultur- og samfundsforhold.

I tysk skal de grundlæggende kundskaber og færdigheder i hvert af de fire områder udvikles som en helhed på alle fagets klassetrin både i faget tysk, og når tysk indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne får mulighed for at

- anvende tysk som kommunikationsmiddel
- anvende sprogets opbygning og virkemidler til at gøre kommunikationen hensigtsmæssig
- anvende deres forståelse af, hvordan de bedst tilegner sig tysk og fortsat udvikler deres sprog
- forholde sig til væsentlige sider af kultur- og samfundsforhold i tysksprogede lande.

Formål for faget

Formålet med undervisningen i tysk er, at eleverne tilegner sig kundskaber og færdigheder, således at de kan forstå talt og skrevet tysk og kan udtrykke sig mundtligt og skriftligt. Undervisningen skal samtidig udvikle elevernes bevidsthed om tysk sprog og sprogbrug samt om sprogtilegnelse.

Stk. 2. Undervisningen skal skabe rammer for oplevelse, indsigt og samarbejde samt styrke elevernes aktive medvirken. Herved skal undervisningen bidrage til, at eleverne bevarer lysten til at beskæftige sig med sprog og kultur til fremme af deres videre udvikling.

Stk. 3. Undervisningen skal give eleverne indsigt i kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande og derved styrke deres internationale forståelse og forståelse af egen kultur.

Slutmål

Efter 9./10. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå hovedindholdet af talt tysk om centrale emner
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier om centrale emner
- deltage i samtaler om centrale emner, herunder redegøre for noget oplevet eller læst
- læse, forstå og referere hovedindholdet af forskellige typer af tekster, inden for genkendelige emner
- søge og udnytte relevante informationer fra forskellige medier inden for genkendelige emner
- udtrykke sig skriftligt i et forståeligt sprog.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig forståeligt, hvad angår udtale og sætningsopbygning
- udnytte viden om ligheder mellem tysk og dansk og mellem tysk og andre sprog
- anvende et centralt ordforråd inden for kendte emner
- anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk, således at kommunikationen lykkes
- anvende centrale sprogbrugsregler, der er vigtige for, at kommunikation lykkes
- anvende retstavning så præcist, at meningen i en tekst bliver tilstrækkelig tydelig.

Sprogtilegnelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- vide, hvordan man bedst tilegner sig tysk
- anvende strategier i forbindelse med kommunikation, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og bruge andre ord og vendinger
- vælge lyttestrategier i forhold til en given situation
- anvende forskellige læsestrategier
- udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation
- anvende ordbøger, grammatiske oversigter og stavekontrol hensigtsmæssigt

- anvende viden om skriveprocessens faser
- vælge arbejdsform i forhold til den foreliggende aktivitet eller opgave
- understøtte et sprogligt udtryk med praktisk-musiske udtryksformer.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i tysktalende lande i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier
- drage sammenligninger mellem tysksproget kultur og egen kultur
- anvende tysk som kommunikationsmiddel i mødet med tysktalende.

Trinmål

Efter 7. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lytte til og forstå sætninger og udtryk i forbindelse med nære og genkendelige emner, som interesser, fritid, venner, familien og skolen
- følge med i udvalgte lyd- og billedmedier på tysk om genkendelige emner og danne sig en mening om, hvad det drejer sig om
- udtrykke sig på tysk, herunder om sig selv, familie, fritid og skole i et enkelt sprog med særlig vægt på spørge- og svar teknikker
- gengive hovedindholdet i et enkelt sprog af en kort, let tekst
- præsentere et forberedt emne i et enkelt sprog, bl.a. i form af planche eller rollespil
- læse og forstå hovedindholdet af sprogligt enkle tekster om almindeligt forekommende emner, evt. med støtte i billeder
- uddrage og anvende informationer af enkle teksttyper, som tv-programmer, reklamer og menukort
- skrive ord, udtryk og enkle sætninger inden for kendte emner.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig med en forståelig udtale
- iagttage ligheder mellem tysk og dansk
- anvende et tilstrækkeligt ordforråd til at kunne forstå og tale om nære og genkendelige emner
- anvende grundlæggende tyske høfligheds- og omgangsformer
- afgøre, om noget foregår nu, før eller i fremtiden
- kende til ordstilling og ordklasser
- stave enkle ord og udtryk.

Sprogtilegnelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- turde udtrykke sig på tysk og udnytte muligheder for at opsøge sproget uden for skolen

Trinnål

- anvende enkle kommunikationsstrategier, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og lade kropssprog og mimik understøtte utilstrækkelig mundtlig kommunikation
- gætte kvalificeret i forbindelse med lytning
- gætte kvalificeret i forbindelse med læsning
- anvende computeren til tekstbehandling og kommunikation
- foretage “ord til ord” opslag i en ordbog
- kende til skriveprocessens faser
- anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- kende til eksempler på kultur- og levevilkår i Tyskland inden for emner, som bygger på elevernes erfaringsverden
- sammenligne eksempler på tysk kultur med egen kultur inden for deres erfaringsverden
- anvende tysk som kommunikationsmiddel, bl.a. i forbindelse med skolekontakt og e-mail.

Efter 9. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå hovedindholdet af talt tysk, som det forekommer i forskellige teksttyper om kendte emner fra dagligdagen
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier om kendte emner fra dagligdagen
- spørge om og udveksle informationer om kendte emner
- referere og kommentere i et enkelt sprog inden for kendte emner
- præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af rollespil, planche, lyd- og videoproduktion
- læse og forstå hovedindholdet af tekster inden for forskellige genrer som reklamer, noveller, sangtekster og nyhedstekster
- søge og udnytte enkle informationer fra forskellige medier
- udtrykke sig skriftligt i et forståeligt sprog.

Trinmål

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtale ord og sætninger, så de er forståelige
- anvende ligheder mellem tysk og andre sprog
- anvende et centralt ordforråd inden for nære og genkendelige emner
- anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk
- anvende viden om sprogets opbygning, især ordstilling, ordklasser og verbernes former, når fokus er på den sproglige form
- anvende retstavning så præcist, at meningen bliver tilstrækkelig tydelig.

Sprogtilegnelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udnytte de muligheder, der er for at anvende tysk uden for skolen
- anvende kommunikationsstrategier, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og bruge andre ord og vendinger
- vælge og anvende lyttestrategier i forhold til en situation, herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer
- vælge og anvende læsestrategier, herunder skimning og skanning
- anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstbehandling, kommunikation og informationssøgning
- anvende ordbøger og grammatiske oversigter hensigtsmæssigt
- anvende viden om skriveprocessens faser
- anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i tysksprogede lande i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier
- drage sammenligninger mellem tysksproget kultur og egen kultur
- anvende tysk som kommunikationsmiddel i mødet med tysktalende i og uden for skolen.

Efter 10. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå hovedindholdet af talt tysk om centrale emner
- forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer af relevante lyd- og billedmedier
- deltage i samtaler om kendte emner
- referere, kommentere og udtrykke synspunkter
- fremlægge et forberedt emne
- læse og forstå hovedindholdet af forskellige typer af tekster inden for skønlitteratur og sagprosa
- søge og udnytte informationer fra forskellige medier
- udtrykke sig skriftligt i et forståeligt sprog.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig forståeligt, hvad angår udtale og sætningsopbygning
- anvende ligheder mellem tysk og andre sprog
- anvende et centralt ordforråd inden for kendte emner
- anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk
- anvende viden om sprogets opbygning, især ordstilling, ordklasser, verbernes former og kasus, når fokus er på den sproglige form
- anvende retstavning så præcist, at meningen bliver tilstrækkelig tydelig.

Sprogtilegnelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende viden om, hvordan de bedst tilegner sig tysk
- anvende kommunikationsstrategier, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og bruge andre ord og vendinger
- vælge og anvende lyttestrategier i forhold til en situation, herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer
- vælge og anvende læsestrategier, herunder skimming og skanning
- anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstbehandling, kommunikation og informationssøgning

Trinmål

- anvende ordbøger, grammatiske oversigter og stavekontrol hensigtsmæssigt
- anvende viden om skriveprocessens faser til at forbedre et produkt
- understøtte et sprogligt udtryk med praktisk-musiske udtryksformer.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i tysksprogede lande i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier
- perspektivere tekster til egen kultur inden for nære og kendte emner
- drage sammenligninger mellem tysksproget kultur og egen kultur
- anvende tysk som kommunikationsmiddel i mødet med tysktalende i og uden for skolen.

Trinmål – synoptisk opstillet

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 7. klassetrin	Efter 9. klassetrin
• lytte til og forstå sætninger og udtryk i forbindelse med nære og genkendelige emner, som interesser, fritid, venner, familien og skolen	• forstå hovedindholdet af talt tysk, som det forekommer i forskellige teksttyper om kendte emner fra dagligdagen
• følge med i udvalgte lyd- og billedmedier på tysk om genkendelige emner og danne sig en mening om, hvad det drejer sig om	• forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier om kendte emner fra dagligdagen
• udtrykke sig på tysk, herunder om sig selv, familie, fritid og skole i et enkelt sprog med særlig vægt på spørge- og svarteknikker • gengive hovedindholdet i et enkelt sprog af en kort, let tekst • præsentere et forberedt emne i et enkelt sprog, bl.a. i form af planche eller rollespil	• spørge om og udveksle informationer om kendte emner • referere og kommentere i et enkelt sprog inden for kendte emner • præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af rollespil, planche, lyd- og videoproduktion
• læse og forstå hovedindholdet af sprogligt enkle tekster om almindeligt forekommende emner, evt. med støtte i billeder	• læse og forstå hovedindholdet af tekster inden for forskellige genrer som reklamer, noveller, sangtekster og nyhedstekster
• uddrage og anvende informationer af enkle teksttyper som tv-programmer, reklamer og menukort	• søge og udnytte enkle informationer fra forskellige medier
• skrive ord, udtryk og enkle sætninger inden for kendte emner	• udtrykke sig skriftligt i et forståeligt sprog

Trinmål – synoptisk opstillet

Kommunikative færdigheder

	Efter 10. klasses trin
	• forstå hovedindholdet af talt tysk om centrale emner
	• forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer af relevante lyd- og billedmedier
	• deltage i samtaler om kendte emner• referere, kommentere og udtrykke synspunkter• fremlægge et forberedt emne
	• læse og forstå hovedindholdet af forskellige typer af tekster inden for skønlitteratur og sagprosa
	• søge og udnytte informationer fra forskellige medier
	• udtrykke sig skriftligt i et forståeligt sprog

Trinmål – synoptisk opstillet

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 7. klassetrin	Efter 9. klassetrin
• udtrykke sig med en forståelig udtale	• udtale ord og sætninger, så de er forståelige
• iagttage ligheder mellem tysk og dansk	• anvende ligheder mellem tysk og andre sprog
• anvende et tilstrækkeligt ordforråd til at kunne forstå og tale om nære og genkendelige emner	• anvende et centralt ordforråd inden for nære og genkendelige emner
• anvende grundlæggende tyske høfligheds- og omgangsformer	• anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk
• afgøre, om noget foregår nu, før eller i fremtiden • kende til ordstilling og ordklasser	• anvende viden om sprogets opbygning, især ordstilling, ordklasser og verbernes former, når fokus er på den sproglige form
• stave enkle ord og udtryk	• anvende retstavning så præcist, at meningen bliver tilstrækkelig tydelig

Trinmål – synoptisk opstillet

Sprog og sprogbrug

	Efter 10. klasses trin
	• udtrykke sig forståeligt, hvad angår udtale og sætningsopbygning
	• anvende ligheder mellem tysk og andre sprog
	• anvende et centralt ordforråd inden for kendte emner
	• anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk
	• anvende viden om sprogets opbygning, især ordstilling, ordklasser, verbernes former og kasus, når fokus er på den sproglige form
	• anvende retstavning så præcist, at meningen bliver tilstrækkelig tydelig

Trinnål – synoptisk opstillet

Sprogtilegnelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 7. klassetrin	Efter 9. klassetrin
• turde udtrykke sig på tysk og udnytte muligheder for at opsøge sproget uden for skolen	• udnytte de muligheder, der er for at anvende tysk uden for skolen
• anvende enkle kommunikationsstrategier, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og lade kropssprog og mimik understøtte utilstrækkelig mundtlig kommunikation	• anvende kommunikationsstrategier, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og bruge andre ord og vendinger
• gætte kvalificeret i forbindelse med lytning	• vælge og anvende lyttestrategier i forhold til en situation, herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer
• gætte kvalificeret i forbindelse med læsning	• vælge og anvende læsestrategier, herunder skimming og skanning
• anvende computeren til tekstbehandling og kommunikation	• anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstbehandling, kommunikation og informationsøgning
• foretage “ord til ord” opslag i en ordbog	• anvende ordbøger og grammatiske oversigter hensigtsmæssigt
• kende til skriveprocessens faser	• anvende viden om skriveprocessens faser
• anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse	• anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse

Trinmål – synoptisk opstillet

Sprogtilegnelse

	Efter 10. klasses trin
	• anvende viden om, hvordan de bedst tilegner sig tysk
	• anvende kommunikationsstrategier, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og bruge andre ord og vendinger
	• vælge og anvende lyttestrategier i forhold til en situation, herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer
	• vælge og anvende læsestrategier, herunder skimming og skanning
	• anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstbehandling, kommunikation og informationssøgning
	• anvende ordbøger, grammatiske oversigter og stavekontrol hensigtsmæssigt
	• anvende viden om skriveprocessens faser til at forbedre et produkt
	• understøtte et sprogligt udtryk med praktisk-musiske udtryksformer

Trinmål – synoptisk opstillet

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 7. klassetrin	Efter 9. klassetrin
• kende til eksempler på kultur- og levevilkår i Tyskland inden for emner, som bygger på elevernes erfaringsverden	• anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i tysksprogede lande i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier
• sammenligne eksempler på tysk kultur med egen kultur inden for deres erfaringsverden	• drage sammenligninger mellem tysksproget kultur og egen kultur
• anvende tysk som kommunikationsmiddel, bl.a. i forbindelse med skolekontakt og e-mail	• anvende tysk som kommunikationsmiddel i mødet med tysktalende i og uden for skolen

Trinmål – synoptisk opstillet

Kultur- og samfundsforhold

	Efter 10. klassestrin
	• anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i tysksprogede lande i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier
	• perspektivere tekster til egen kultur inden for nære og kendte emner• drage sammenligninger mellem tysksproget kultur og egen kultur
	• anvende tysk som kommunikationsmiddel i mødet med tysktalende i og uden for skolen

Beskrivelser

Udviklingen i undervisningen på 7. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes sproglige forudsætninger bl.a. fra dansk- og engelskundervisningen. Fra begyndelsen af forløbet skal undervisningen tilrettelægges, så eleverne får mulighed for at lytte til sproget i helheder.

Eleverne opfordres til at gætte kvalificeret og til at gengive og formulere enkle udsagn og se bort fra vendinger, de ikke umiddelbart forstår.

Lærerens eget tyske sprog har en central funktion som sprogmodel for eleverne.

Billeder og levende billeder anvendes til at støtte forståelsen af tekster. Bånd og video skal især omhandle nære og genkendelige emner, således at elevernes forforståelse kan støtte afkodningen af sproget. Lytteaktiviteter er vigtige, for at eleverne kan lære sprogets intonation og udtale at kende. Sangaktiviteter støtter elevernes fortrolighed med sproget.

Talesproget introduceres gennem arbejde med ord og korte sætninger, som eleverne gentager, fx med læreren som sprogmodel. Sprogforfølelsen og fortroligheden øves i situationer, hvor eleverne udveksler sætninger, fx spørgsmål og svar, efter et forlæg. Efterhånden som eleverne har tilegnet sig en række faste vendinger, udbygges pararbejdet med kommunikationsspil og korte fremlæggelser.

Elevernes selvstændige læsning prioriteres fra begyndelsen af forløbet. Inden læsning af tekster forberedes læseprocessen ved at klargøre, hvilken teksttype der er tale om, og hvad formålet med læsningen er. På den måde aktiveres elevernes forforståelse. Eleverne arbejder med forskellige teksttyper og øver sig i at stille og besvare enkle spørgsmål til teksterne. Elevernes lyst og motivation styrkes gennem varieret autentisk materiale, bl.a. sange, reklamer, film, tekster på nettet, ungdomsblade og tv-programmer.

Læseopgaver, før, under og efter læsningen hjælper eleverne med at forstå teksterne. Læsning af fx skønlitterære tekster støttes af indtalte cd'er og illustrationer. Det læste anvendes efterfølgende i nye sammenhænge, fx i forbindelse med fremlæggelser.

Skriftsproget tages i anvendelse fra begyndelsen af forløbet, i første omgang for at støtte sprogtilegnelsen, fx af ord og vendinger, men efterhånden også for at give eleverne mulighed for at udtrykke sig på tysk. Eleverne arbejder med at øge deres skrivelyst i relation til det øvrige arbejde. I arbejdet indgår billedtekster, korte meddelelser, digte, SMS, og e-mail. I begyndelsen fokuseres på ord og enkle sætninger, og efterhånden arbejdes der med tekster med sætningsforbindere.

Beskrivelser

Sprog og sprogbrug

Undervisningen byder på mange muligheder for at få sproglige erfaringer. Gennem imitation, gentagelser og forskellige aktiviteter, fx A/B-øvelser, udvikles elevernes udtale og intonation, samtidig med at ordforrådet udvides.

Elevernes sproglige viden og bevidsthed styrkes gennem iagttagelse af forskelle og ligheder mellem tysk og andre sprog. Eleverne arbejder med at gætte ords og teksters betydning og med at konstruere ord og sætninger ud fra deres kendskab til andre sprog. Kendskab til teksttyper, genrer og virkemidler anvendes til at afkode indhold eller detaljer.

Ordforrådstilegnelsen støttes ved en vifte af metoder, fx udarbejder eleverne individuelle ordbøger, hvor de lister ord op i forbindelse med et bestemt tema.

Almindeligt forekommende tiltale- og omgangsformer trænes gennem fx rollespil og dialoger.

Faste vendinger og udtryk hjælper eleverne til at turde bruge sproget.

Eleverne øver sig i at opfatte forskelle mellem fortid, nutid og fremtid først gennem sprogiagttagelse og efterhånden gennem træning af de almindeligste bøjningsformer.

Arbejde med sætningspuslespil, hvor elever udfylder kort for hvert sætningsled, støtter elevernes forståelse af ordklasser, ordstilling og den elementære sætningsanalyse.

For at støtte elevernes kendskab til almindelige ords retstavning arbejdes der med ordgenkendelse og afskrift. Ord kan med fordel samles i bundter og trænes gennem skriftlige aktiviteter, fx krydsord. Ordbøger inddrages løbende for at støtte elevernes aktive ordforråd og deres færdighed i at stave enkle ord og udtryk.

Sprogtilegnelse

Undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne har lyst til at anvende det, de lærer. Det betragtes som naturligt, at eleverne laver fejl, og det er vigtigt, at eleverne får anerkendelse for deres fremskridt.

Eleverne opmuntres til at opsøge sproget, hvor det bruges uden for skolen, fx på nettet, i tv, biografen, aviser og i reklamer.

Eleverne arbejder med at omformulere og forklare begreber med enkle ord og kropssprog for at understrege et sprogligt udtryk, og når den sproglige formåen ikke slår til.

Undervisningen tilrettelægges således, at den rummer mulighed for at udnytte elevernes forhåndsviden.

Beskrivelser

Eleverne opmuntres til at anvende og udvikle gættestrategier og viden om, at man ikke behøver at forstå hvert ord for at forstå helheden i en lytte- eller læsetekst.

Sange, rap og rytmer er vigtige hjælpemidler til at fokusere på forskellige lyttestrategier, fordi eleverne opbygger forventninger til tekstens indhold ud fra deres forforståelse, ud fra tekstens udseende, overskrift, nøgleord, egennavne, stednavne og tidsangivelser.

Computerens muligheder anvendes. Elevernes skrivelyst opmuntres ved at arbejde med billedtekster, paralleltekster, små korte digte, dialoger og postkort.

Der undervises jævnligt i hensigtsmæssig og kritisk opslag af ord i ordbog, så eleverne vænnes til at benytte ordbogen selvstændigt.

Undervisningen tilrettelægges, således at eleverne arbejder med at give respons på andres tekster.

Sprogtilgængelsen kædes sammen med praktisk musiske aktiviteter som fx at dramatisere, synge, fortælle og tegne.

Kultur- og samfundsforhold

Indholdet i undervisningen sammensættes, så det giver et varieret billede af kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande.

Undervisningen bygger på konkrete, dagligdags emneområder.

Eleverne indsamler fx billed- og tekstmateriale fra ugeblade, der afspejler tysk kultur. Resultatet anvendes i nye sammenhænge, fx ved små fremlæggelser. Eleverne arbejder med at få øje på det fremmede og lægge mærke til ligheder landene imellem.

Undervisningen tilrettelægges således, at eleverne får mulighed for at udveksle tanker og erfaringer om deres egen hverdag, gerne med elever, der har tysk som fremmedsprog.

Udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Sproget som anvendeligt kommunikationsmiddel er i centrum, og der vælges aktiviteter, der udvikler elevernes selvstændige anvendelse af tysk. Selvtilliden styrkes såvel mundtligt som skriftligt ved, at der arbejdes med varierede arbejdsformer og materialer.

Undervisningen foregår på tysk med stigende forventninger til, at eleverne også forsøger at benytte sig af tysk i klasse- og samarbejdssituationer.

Eleverne vænner sig til fortsat at acceptere, at man ikke skal forstå hvert ord for at lytte eller læse videre. Dette er en forudsætning for arbejdet med lytning og læsning, efterhånden som sværhedsgraden vokser.

Valg af indhold i lyd- og billedmedier omfatter fortsat nære og genkendelige emner, men med en højere sproglig sværhedsgrad, der udfordrer elevernes forståelse og deres evne til at gætte kvalificeret. Der arbejdes fx med at uddrage informationer fra internetsider, som på forhånd er udvalgt med passende sværhedsgrad.

Undervisningen indeholder varierede muligheder for at arbejde med forskellige samtalestrukturer i klassen fra par- og gruppearbejde til rollespil og classesamtaler.

Eleverne fortæller på tysk om, hvad der optager dem i deres hverdag. Det prioriteres højt, at eleverne øver sig i at referere og gives mulighed for at udtrykke fantasi og oplevelser omkring aldersrelevante emner og aktiviteter, fx i form af fremlæggelser ved hjælp af plancher, lyd- og billedproduktioner og rollespil.

Det er vigtigt, at eleverne læser meget, først og fremmest selvstændigt og med støtte i læseopgaver. Der arbejdes med at uddrage informationer af sagtekster. I det fælles arbejde kan der tages udgangspunkt i de skønlitterære teksters temaer, og disse kan bearbejdes kreativt og anvendes i nye sammenhænge.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb.

Elevernes skrivelyst videreudvikles gennem kreative skriveaktiviteter som digte, breve, e-mails, historier og lignende. Progressionen går fra enkle associationsøvelser til mere sammenhængende tekstproduktion.

Beskrivelser

Sprog og sprogbrug

Arbejdet med udtalen knyttes til arbejdet med lytteforståelsen. Udtale, rytme- og intonationstræning er centrale områder. Eleverne træner udtalen ved at bruge øvelser og teknikker, der fx fokuserer på rytme, intonation og tryk og på udtalen af enkeltlyd. Vigtige intonationsmønstre kan indøves ved hjælp af små dialoger og spørgesætninger. Eleverne bliver bevidste om deres egen udtale, fx gennem dokumentation på video og bånd, hvor læreren giver dem redskaber til at korrigere og forbedre.

Forskelle og ligheder mellem tysk og andre sprog udnyttes både i afkodning af ukendte ord og konstruktion af nye ord og sætninger.

Hovedvægten lægges på elevernes tilegnelse af et mere præcist og varieret ordforråd. Ordforrådet lagres bedst i en sammenhæng, fordi ordene huskes og kaldes frem i billeder. Arbejdet systematiseres derfor ved at sætte fokus på over-, underbegreber, nært beslægtede ord, ligheder og forskelle.

Almindelige omgangsformer automatiseres gennem iagttagelse og ved at arbejde med faste vendinger, fx i rollespil. Tekstarbejdet danner udgangspunkt for sproglige aktiviteter. Eleverne præsenteres for centrale grammatiske områder i varierede, kommunikative sammenhænge. Isolerede grammatiske øvelser prioriteres lavt, men kan være nødvendige til at automatisere indlæringen af visse regler, som er underordnet den funktionelle brug af sproget. Eleverne styrker deres kendskab til sproget ved at arbejde med opbygning, centrale sætningsled, ordklasser samt bøjningsmønstre.

Opmærksomheden over for retstavningens betydning for en teksts forståelighed skærpes gennem skriftlige aktiviteter og den respons, der gives.

Sprogtilegnelse

Eleverne opfordres til at finde udtryk og vendinger i forskellige medier og at anvende deres sprog i mødet med tysktalende personer.

Eleverne udvikler kommunikationsstrategier ved at bruge omskrivning og andre ord. Gennem arbejdet med at udtrykke det samme indhold med forskellige ord og vendinger vænner de sig til, at fejl og mangler er en naturlig del af sprogtilegnelsen. Eleverne skal hele tiden opmuntres til at afprøve hypoteser ved at deltage i samtaler og til at forbedre deres sprog, så det ikke stivner i de samme typer af fejl og et begrænset ordforråd.

Der arbejdes med udvikling af elevernes lyttefærdighed ved anvendelse af forskellige strategier. Konkrete opgaver til lytteaktiviteter hjælper eleverne til at vælge lyttemåde i forhold til situationen. Der arbejdes både med global forståelse og forståelse af detaljer. Arbejdet med forskellige teksttyper er med til at udvikle elevernes læsestrategier og

Beskrivelser

deres evne til selvstændig tekstproduktion. Eleverne kan udtrykke de forventninger, de har til teksten ud fra foreløbige iagttagelser af bl.a. opsætning, overskrifter, billeder, skemaer og transparente ord. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge relevante læsestrategier, fx skimme en tekst og skanne en tv-oversigt eller en opskrift.

Der tilrettelægges forskellige forløb med konkrete henvisninger til relevante links på nettet i forbindelse med arbejdet med selvvalgte emner. Computeren udnyttes både til tekstbehandling, informationssøgning, postkasse, stavetkontrol og layout. Det er vigtigt at støtte eleverne i at få etableret kontakter, hvor de kan skrive e-mails på tysk.

Gennem praktiske øvelser bevidstgøres eleverne om muligheder og begrænsninger i brugen af ordbog. Eleverne udarbejder personlige ordbøger og grammatiske oversigter, der støtter deres sprogtilegnelse. Oversigterne anvendes først og fremmest i forbindelse med skriftlig udtryksform.

Eleverne arbejder med skriveprocessen fra idéfase til færdig tekst. I forbindelse med det skriftlige arbejde kan anvendelse af tekstbehandling medføre en stigning i kvaliteten af tekstarbejdet.

Bevidstheden om sammenhængen mellem sprog og handling udbygges gennem praktisk musiske fremlæggelser.

Kultur- og samfundsforhold

Elevernes nysgerrighed over for kultur og samfundsforhold i tysktalende lande styrkes bl.a. ved, at eleverne præsenteres for mange og nuancerede måder at leve på. Elevernes viden om kultur- og samfundsforhold udbygges gennem arbejde med tyske medier og skønlitteratur.

Arbejdet med at finde forskelle og ligheder mellem tysk og egen kultur er centralt og inddrages med udgangspunkt i varierede, aldersrelevante emner, fx ungdomskulturer, uddannelse og erhverv, massemedier, indvandring og integration.

Undervisningen sigter mod at finde forklaringer på ligheder og forskelle mellem tysk-sprogede kulturer og egen kultur. Arbejdet med tyske skoleforhold giver således anledning til at tænke over og vurdere elevernes egen skolesituation.

Elevernes lyst og motivation styrkes gennem mødet med ægte kommunikationspartnere. Det prioriteres derfor højt, at eleverne får lejlighed til at anvende tysk som kommunikationsmiddel, fx gennem deltagelse i samarbejdsprojekter, hvor de sender e-mails og udveksler projekter. Klassekontakter via nettet eller fx skolerejser giver mulighed for at udbygge forståelse af forskelle og ligheder med hensyn til leveformer, normer og værdier.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 7. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes sproglige forudsætninger bl.a. fra dansk- og engelskundervisningen. Fra begyndelsen af forløbet skal undervisningen tilrettelægges, så eleverne får mulighed for at lytte til sproget i helheder.

Eleverne opfordres til at gætte kvalificeret og til at gengive og formulere enkle udsagn og se bort fra vendinger, de ikke umiddelbart forstår.

Lærerens eget tyske sprog har en central funktion som sprogmodel for eleverne.

Billeder og levende billeder anvendes til at støtte forståelsen af tekster. Bånd og video skal især omhandle nære og genkendelige emner, således at elevernes forforståelse kan støtte afkodningen af sproget. Lytteaktiviteter er vigtige, for at eleverne kan lære sprogets intonation og udtale at kende. Sangaktiviteter støtter elevernes fortrolighed med sproget.

Talesproget introduceres gennem arbejde med ord og korte sætninger, som eleverne gentager, fx med læreren som sprogmodel. Sprogforståelsen og fortroligheden øves i situationer, hvor eleverne udveksler sætninger, fx spørgsmål og svar, efter et forlæg. Efterhånden som eleverne har tilegnet sig en række faste vendinger, udbygges pararbejdet med kommunikationsspil og korte fremlæggelser.

Elevernes selvstændige læsning prioriteres fra begyndelsen af forløbet. Inden læsning af tekster forberedes læseprocessen ved at klargøre, hvilken teksttype der er tale om, og hvad formålet med læsningen er. På den måde aktiveres elevernes forforståelse. Eleverne arbejder med forskellige teksttyper og øver sig i at stille og besvare enkle spørgsmål til teksterne. Elevernes lyst og motivation styrkes gennem varieret autentisk materiale, bl.a. sange, reklamer, film, tekster på nettet, ungdomsblade og tv-programmer.

Læseopgaver, før, under og efter læsningen hjælper eleverne med at forstå teksterne. Læsning af fx skønlitterære tekster støttes af indtalte cd'er og illustrationer. Det læste anvendes efterfølgende i nye sammenhænge, fx i forbindelse med fremlæggelser.

Skriftsproget tages i anvendelse fra begyndelsen af forløbet, i første omgang for at støtte sprogtilegnelsen, fx af ord og vendinger, men efterhånden også for at give eleverne mulighed for at udtrykke sig på tysk. Eleverne arbejder med at øge deres skrivelyst i relation til det øvrige arbejde. I arbejdet indgår billedtekster, korte meddelelser, digte, SMS, og e-mail. I begyndelsen fokuseres på ord og enkle sætninger, og efterhånden arbejdes der med tekster med sætningsforbindere.

Trinmål efter 7. klassetrin

Kommunikative færdigheder

- lytte til og forstå sætninger og udtryk i forbindelse med nære og genkendelige emner, som interesser, fritid, venner, familien og skolen
- følge med i udvalgte lyd- og billedmedier på tysk om genkendelige emner og danne sig en mening om, hvad det drejer sig om
- udtrykke sig på tysk, herunder om sig selv, familie, fritid og skole i et enkelt sprog med særlig vægt på spørge- og svar teknikker
- gengive hovedindholdet i et enkelt sprog af en kort, let tekst
- præsentere et forberedt emne i et enkelt sprog, bl.a. i form af planche eller rollespil
- læse og forstå hovedindholdet af sprogligt enkle tekster om almindeligt forekommende emner, evt. med støtte i billeder
- uddrage og anvende informationer af enkle teksttyper, som tv-programmer, reklamer og menukort
- skrive ord, udtryk og enkle sætninger inden for kendte emner.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 7. klassetrin

Sprog og sprogbrug

Undervisningen byder på mange muligheder for at få sproglige erfaringer. Gennem imitation, gentagelser og forskellige aktiviteter, fx A/B-øvelser, udvikles elevernes udtale og intonation, samtidig med at ordforrådet udvikles.

Elevernes sproglige viden og bevidsthed styrkes gennem iagttagelse af forskelle og ligheder mellem tysk og andre sprog. Eleverne arbejder med at gætte ords og teksters betydning og med at konstruere ord og sætninger ud fra deres kendskab til andre sprog. Kendskab til teksttyper, genrer og virkemidler anvendes til at afkode indhold eller detaljer.

Ordforrådstilegnelsen støttes ved en vifte af metoder, fx udarbejder eleverne individuelle ordbøger, hvor de lister ord op i forbindelse med et bestemt tema.

Almindeligt forekommende tiltale- og omgangsformer trænes gennem fx rollespil og dialoger.

Faste vendinger og udtryk hjælper eleverne til at turde bruge sproget.

Eleverne øver sig i at opfatte forskelle mellem fortid, nutid og fremtid først gennem sprogiagttagelse og efterhånden gennem træning af de almindeligste bøjningsformer.

Arbejde med sætningspuslespil, hvor elever udfylder kort for hvert sætningsled, støtter elevernes forståelse af ordklasser, ordstilling og den elementære sætningsanalyse.

For at støtte elevernes kendskab til almindelige ords retstavning arbejdes der med ordgenkendelse og afskrift. Ord kan med fordel samles i bundter og trænes gennem skriftlige aktiviteter, fx krydsord. Ordbøger inddrages løbende for at støtte elevernes aktive ordforråd og deres færdighed i at stave enkle ord og udtryk.

Trinmål efter 7. klassetrin

Sprog og sprogbrug

- udtrykke sig med en forståelig udtale
- iagttagelse af ligheder mellem tysk og dansk
- anvende et tilstrækkeligt ordforråd til at kunne forstå og tale om nære og genkendelige emner
- anvende grundlæggende tyske høfligheds- og omgangsformer
- afgøre, om noget foregår nu, før eller i fremtiden
- kende til ordstilling og ordklasser
- stave enkle ord og udtryk.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 7. klassetrin

Sprogtilegnelse

Undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne har lyst til at anvende det, de lærer. Det betragtes som naturligt, at eleverne laver fejl, og det er vigtigt, at eleverne får anerkendelse for deres fremskridt.

Eleverne opmuntres til at opsøge sproget, hvor det bruges uden for skolen, fx på nettet, i tv, biografen, aviser og i reklamer.

Eleverne arbejder med at omformulere og forklare begreber med enkle ord og kropssprog for at understrege et sprogligt udtryk, og når den sproglige formåen ikke slår til.

Undervisningen tilrettelægges således, at den rummer mulighed for at udnytte elevernes forhåndsviden.

Eleverne opmuntres til at anvende og udvikle gættestrategier og viden om, at man ikke behøver at forstå hvert ord for at forstå helheden i en lytte- eller læsetekst.

Sange, rap og rytmer er vigtige hjælpemidler til at fokusere på forskellige lyttestrategier, fordi eleverne opbygger forventninger til tekstens indhold ud fra deres forforståelse, ud fra tekstens udseende, overskrift, nøgleord, egennavne, stednavne og tidsangivelser.

Computerens muligheder anvendes. Elevernes skrivelyst opmuntres ved at arbejde med billedtekster, paralleltekster, små korte digte, dialoger og postkort.

Der undervises jævnligt i hensigtsmæssig og kritisk opslag af ord i ordbog, så eleverne vænnes til at benytte ordbogen selvstændigt.

Undervisningen tilrettelægges, således at eleverne arbejder med at give respons på andres tekster.

Sprogtilegnelsen kædes sammen med praktisk musiske aktiviteter som fx at dramatisere, synge, fortælle og tegne.

Trinmål efter 7. klassetrin

Sprogtilegnelse

- turde udtrykke sig på tysk og udnytte muligheder for at opsøge sproget uden for skolen
- anvende enkle kommunikationsstrategier, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og lade kropssprog og mimik understøtte utilstrækkelig mundtlig kommunikation
- gætte kvalificeret i forbindelse med lytning
- gætte kvalificeret i forbindelse med læsning
- anvende computeren til tekstbehandling og kommunikation
- foretage "ord til ord" opslag i en ordbog
- kende til skriveprocessens faser
- anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 7. klassetrin	Trinmål efter 7. klassetrin
Kultur- og samfundsforhold Indholdet i undervisningen sammensættes, så det giver et varieret billede af kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande. Undervisningen bygger på konkrete, dagligdags emneområder. Eleverne indsamler fx billed- og tekstmateriale fra ugeblade, der afspejler tysk kultur. Resultatet anvendes i nye sammenhænge, fx ved små fremlæggelser. Eleverne arbejder med at få øje på det fremmede og lægge mærke til ligheder landene imellem. Undervisningen tilrettelægges således, at eleverne får mulighed for at udveksle tanker og erfaringer om deres egen hverdag, gerne med elever, der har tysk som fremmedsprog.	Kultur- og samfundsforhold • kende til eksempler på kultur- og levevilkår i Tyskland inden for emner, som bygger på elevernes erfaringsverden• sammenligne eksempler på tysk kultur med egen kultur inden for deres erfaringsverden• anvende tysk som kommunikationsmiddel, bl.a. i forbindelse med skolekontakt og e-mail.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klassesetrin

Kommunikative færdigheder

Sproget som anvendeligt kommunikationsmiddel er i centrum, og der vælges aktiviteter, der udvikler elevernes selvstændige anvendelse af tysk. Selvtilliden styrkes såvel mundtligt som skriftligt ved, at der arbejdes med varierede arbejdsformer og materialer.

Undervisningen foregår på tysk med stigende forventninger til, at eleverne også forsøger at benytte sig af tysk i klasse- og samarbejdssituationer.

Eleverne vænner sig til fortsat at acceptere, at man ikke skal forstå hvert ord for at lytte eller læse videre. Dette er en forudsætning for arbejdet med lytning og læsning, efterhånden som sværhedsgraden vokser.

Valg af indhold i lyd- og billedmedier omfatter fortsat nære og genkendelige emner, men med en højere sproglig sværhedsgrad, der udfordrer elevernes forståelse og deres evne til at gætte kvalificeret. Der arbejdes fx med at uddrage informationer fra internetsider, som på forhånd er udvalgt med passende sværhedsgrad.

Undervisningen indeholder varierede muligheder for at arbejde med forskellige samtalestrukturer i klassen fra par- og gruppearbejde til rollespil og klassesamtaler.

Eleverne fortæller på tysk om, hvad der optager dem i deres hverdag. Det prioriteres højt, at eleverne øver sig i at referere og gives mulighed for at udtrykke fantasi og oplevelser omkring aldersrelevante emner og aktiviteter, fx i form af fremlæggelser ved hjælp af plancher, lyd- og billedproduktioner og rollespil.

Det er vigtigt, at eleverne læser meget, først og fremmest selvstændigt og med støtte i læseopgaver. Der arbejdes med at uddrage informationer af sagtekster. I det fælles arbejde kan der tages udgangspunkt i de skønlitterære teksters temaer, og disse kan bearbejdes kreativt og anvendes i nye sammenhænge.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb.

Elevernes skrivelyst videreudvikles gennem kreative skriveaktiviteter som digte, breve, e-mails, historier og lignende. Progressionen går fra enkle associationsøvelser til mere sammenhængende tekstproduktion.

Trinmål efter 9. klassesetrin

Kommunikative færdigheder

- forstå hovedindholdet af talt tysk, som det forekommer i forskellige teksttyper om kendte emner fra dagligdagen
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier om kendte emner fra dagligdagen
- spørge om og udveksle informationer om kendte emner
- referere og kommentere i et enkelt sprog inden for kendte emner
- præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af rollespil, planche, lyd- og videoproduktion
- læse og forstå hovedindholdet af tekster inden for forskellige genrer som reklamer, noveller, sangtekster og nyhedstekster
- søge og udnytte enkle informationer fra forskellige medier
- udtrykke sig skriftligt i et forståeligt sprog.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klassetrin

Sprog og sprogbrug

Arbejdet med udtalen knyttes til arbejdet med lytteforståelsen. Udtale, rytme- og intonationstræning er centrale områder. Eleverne træner udtalen ved at bruge øvelser og teknikker, der fx fokuserer på rytme, intonation og tryk og på udtalen af enkeltlyd. Vigtige intonationsmønstre kan indøves ved hjælp af små dialoger og spørgesætninger. Eleverne bliver bevidste om deres egen udtale, fx gennem dokumentation på video og bånd, hvor læreren giver dem redskaber til at korrigere og forbedre.

Forskelle og ligheder mellem tysk og andre sprog udnyttes både i afkodning af ukendte ord og konstruktion af nye ord og sætninger.

Hovedvægten lægges på elevernes tilegnelse af et mere præcist og varieret ordforråd. Ordforrådet lagres bedst i en sammenhæng, fordi ordene huskes og kaldes frem i billeder. Arbejdet systematiseres derfor ved at sætte fokus på over-, underbegreber, nært beslægtede ord, ligheder og forskelle.

Almindelige omgangsformer automatiseres gennem iagttagelse og ved at arbejde med faste vendinger, fx i rollespil. Tekstarbejdet danner udgangspunkt for sproglige aktiviteter. Eleverne præsenteres for centrale grammatiske områder i varierede, kommunikative sammenhænge. Isolerede grammatiske øvelser prioriteres lavt, men kan være nødvendige til at automatisere indlæringen af visse regler, som er underordnet den funktionelle brug af sproget. Eleverne styrker deres kendskab til sproget ved at arbejde med opbygning, centrale sætningsled, ordklasser samt bøjningsmønstre.

Opmærksomheden over for retstavningens betydning for en teksts forståelighed skærpes gennem skriftlige aktiviteter og den respons, der gives.

Trinmål efter 9. klassetrin

Sprog og sprogbrug

- udtale ord og sætninger, så de er forståelige
- anvende ligheder mellem tysk og andre sprog
- anvende et centralt ordforråd inden for nære og genkendelige emner
- anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk
- anvende viden om sprogets opbygning, især ordstilling, ordklasser og verbernes former, når fokus er på den sproglige form
- anvende retstavning så præcist, at meningen bliver tilstrækkelig tydelig.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klassetrin

Sprogtilegnelse

Eleverne opfordres til at finde udtryk og vendinger i forskellige medier og at anvende deres sprog i mødet med tysktalende personer.

Eleverne udvikler kommunikationsstrategier ved at bruge omskrivning og andre ord. Gennem arbejdet med at udtrykke det samme indhold med forskellige ord og vendinger vænner de sig til, at fejl og mangler er en naturlig del af sprogtilignelsen. Eleverne skal hele tiden opmuntres til at afprøve hypoteser ved at deltage i samtaler og til at forbedre deres sprog, så det ikke stivner i de samme typer af fejl og et begrænset ordforråd.

Der arbejdes med udvikling af elevernes lyttefærdighed ved anvendelse af forskellige strategier. Konkrete opgaver til lytteaktiviteter hjælper eleverne til at vælge lyttemåde i forhold til situationen. Der arbejdes både med global forståelse og forståelse af detaljer.

Arbejdet med forskellige teksttyper er med til at udvikle elevernes læsestrategier og deres evne til selvstændig tekstproduktion. Eleverne kan udtrykke de forventninger, de har til teksten ud fra foreløbige iagttagelser af bl.a. opsætning, overskrifter, billeder, skemaer og transparente ord. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge relevante læsestrategier, fx skimme en tekst og skanne en tv-oversigt eller en opskrift.

Der tilrettelægges forskellige forløb med konkrete henvisninger til relevante links på nettet i forbindelse med arbejdet med selvvalgte emner. Computeren udnyttes både til tekstbehandling, informationssøgning, postkasse, stavekontrol og layout. Det er vigtigt at støtte eleverne i at få etableret kontakter, hvor de kan skrive e-mails på tysk.

Gennem praktiske øvelser bevidstgøres eleverne om muligheder og begrænsninger i brugen af ordbog. Eleverne udarbejder personlige ordbøger og grammatiske oversigter, der støtter deres sprogtilignelse. Oversigterne anvendes først og fremmest i forbindelse med skriftlig udtryksform.

Eleverne arbejder med skriveprocessen fra idéfase til færdig tekst. I forbindelse med det skriftlige arbejde kan anvendelse af tekstbehandling medføre en stigning i kvaliteten af tekstarbejdet.

Bevidstheden om sammenhængen mellem sprog og handling udbygges gennem praktisk musiske fremlæggelser.

Trinmål efter 9. klassetrin

Sprogtilegnelse

- udnytte de muligheder, der er for at anvende tysk uden for skolen
- anvende kommunikationsstrategier, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og bruge andre ord og vendinger
- vælge og anvende lyttestrategier i forhold til en situation, herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer
- vælge og anvende læsestrategier, herunder skimming og skanning
- anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstbehandling, kommunikation og informationssøgning
- anvende ordbøger og grammatiske oversigter hensigtsmæssigt
- anvende viden om skriveprocessens faser
- anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin
Kultur- og samfundsforhold Elevernes nysgerrighed over for kultur og samfundsforhold i tysktalende lande styrkes bl.a. ved, at eleverne præsenteres for mange og nuancerede måder at leve på. Elevernes viden om kultur- og samfundsforhold udbygges gennem arbejde med tyske medier og skønlitteratur. Arbejdet med at finde forskelle og ligheder mellem tysk og egen kultur er centralt og inddrages med udgangspunkt i varierede, aldersrelevante emner, fx ungdomskulturer, uddannelse og erhverv, massemedier, indvandring og integration. Undervisningen sigter mod at finde forklaringer på ligheder og forskelle mellem tysksprogede kulturer og egen kultur. Arbejdet med tyske skoleforhold giver således anledning til at tænke over og vurdere elevernes egen skolesituation. Elevernes lyst og motivation styrkes gennem mødet med ægte kommunikationspartnere. Det prioriteres derfor højt, at eleverne får lejlighed til at anvende tysk som kommunikationsmiddel, fx gennem deltagelse i samarbejdsprojekter, hvor de sender e-mails og udveksler projekter. Klassekontakter via nettet eller fx skolerejser giver mulighed for at uddybe forståelse af forskelle og ligheder med hensyn til leveformer, normer og værdier.	Kultur- og samfundsforhold • anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i tysksprogede lande i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier• drage sammenligninger mellem tysksproget kultur og egen kultur• anvende tysk som kommunikationsmiddel i mødet med tysktalende i og uden for skolen.

Beskrivelser for tysk som valgfag

Udviklingen i undervisningen i det 2-årige forløb

Kommunikative færdigheder

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes sproglige forudsætninger bl.a. fra dansk- og engelskundervisningen, hvor sproget som anvendeligt kommunikationsmiddel er i centrum. Selvtilliden styrkes såvel mundtligt som skriftligt ved, at der arbejdes med varierede arbejdsformer og materialer.

Undervisningen foregår på tysk med stigende forventninger til, at eleverne også forsøger at benytte sig af tysk i klasse- og samarbejdssituationer. Lærerens eget tysk har en central funktion som sprogmodel for eleverne.

Eleverne vænner sig til at acceptere, at man ikke skal forstå hvert ord for at lytte eller læse videre. Dette er en forudsætning for arbejdet med lytning og læsning efterhånden som sværhedsgraden vokser.

Valg af lyd- og billedmedier omfatter i begyndelsen nære og genkendelige emner, men der foregår hurtigt en stejl progressionen med fokus på en højere sproglig sværhedsgrad, der udfordrer elevernes forståelse og deres evne til at gætte kvalificeret. Der arbejdes fx med at udtrække informationer fra internetsider, som på forhånd er udvalgt med passende sværhedsgrad.

Undervisningen indeholder varierede muligheder for at arbejde med forskellige samtalestrukturer i klassen fra par- og gruppearbejde til rollespil og klassesamtaler.

Eleverne fortæller om, hvad der optager dem i deres hverdag. Det prioriteres højt, at eleverne øver sig i at referere og gives mulighed for at udtrykke fantasi og oplevelser omkring aldersrelevante emner og aktiviteter, fx i form af fremlæggelser ved hjælp af plancher, lyd- og billedproduktioner og rollespil.

Det er vigtigt, at eleverne læser meget, først og fremmest selvstændigt og med støtte i læseopgaver. I det fælles arbejde kan der tages udgangspunkt i de skønlitterære teksters temaer, og disse kan bearbejdes kreativt og anvendes i nye sammenhænge.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb.

Elevernes skrivelyst videreudvikles i form af kreative skriveaktiviteter som digte, breve, e-mails, historier og lignende. Progressionen går fra enkle associationsøvelser til mere sammenhængende tekstproduktion.

Beskrivelser for tysk som valgfag

Sprog og sprogbrug

Arbejdet med udtalen knyttes til arbejdet med lytteforståelsen. Eleverne træner udtalen ved at bruge øvelser og teknikker, der fokuserer på rytme, intonation og tryk og på udtalen af enkeltlyd. Vigtige intonationsmønstre kan indøves ved hjælp af små dialoger og spørgesætninger. Eleverne konfronteres med egen udtale, fx gennem dokumentation på video og bånd.

Forskelle og ligheder mellem tysk og andre sprog udnyttes både i afkodning af ukendte ord og konstruktion af nye ord og sætninger.

Hovedvægten lægges på elevernes tilegnelse af et nogenlunde præcist og varieret ordforråd. På grund af det korte forløb bør arbejdet intensiveres og systematiseres ved fra starten at sætte fokus på over-/underbegreber, nært beslægtede ord, ligheder og forskelle.

Almindelige omgangsformer automatiseres gennem iagttagelse og ved at arbejde med faste vendinger, fx i rollespil. Tekstarbejdet danner udgangspunkt for sproglige aktiviteter. Eleverne præsenteres for centrale grammatiske områder i varierede, kommunikative sammenhænge. Isolerede grammatiske øvelser prioriteres lavt, men kan være nødvendige til at automatisere indlæringen af visse regler, som er underordnet den funktionelle brug af sproget. Eleverne styrker deres kendskab til sproget ved at arbejde med sprogets opbygning, centrale sætningsled, ordklasser samt bøjningsmønstre.

Opmærksomheden over for retstavningens betydning for en teksts forståelighed skærpes gennem skriftlige aktiviteter og den respons, der gives.

Sprogtilegnelse

Eleverne opfordres til at finde udtryk og vendinger i forskellige medier og at anvende deres sprog i mødet med tysktalende personer.

Eleverne udvikler kommunikationsstrategier ved at bruge omskrivning og andre ord. Eleverne arbejder med at udtrykke det samme indhold med forskellige ord og vendinger og vænner sig til, at fejl og mangler er en naturlig del af sprogtilignelsen. Eleverne skal hele tiden opmuntres til at afprøve hypoteser ved at indgå i samtaler og til at forbedre deres sprog, så det ikke stivner i de samme typer af fejl og et begrænset ordforråd.

Der arbejdes med udvikling af elevernes lyttefærdighed med anvendelse af forskellige strategier. Opgaver til lytning hjælper eleverne til at vælge lyttemåde i forhold til situationen. Der arbejdes både med global forståelse og forståelse af detaljer.

Arbejdet med forskellige teksttyper er med til at udvikle elevernes læsestrategier og deres evne til selvstændig tekstproduktion. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge relevante læsestrategier, fx skimme en tekst og skanne en tv-oversigt eller en opskrift.

Beskrivelser for tysk som valgfag

Der tilrettelægges forskellige forløb med konkrete henvisninger til relevante links på nettet i forbindelse med arbejdet med selvvalgte emner. Computeren udnyttes såvel til tekstbehandling, informationssøgning, postkasse, stavkontrol og layout. Det er vigtigt at støtte eleverne i at få etableret kontakter, hvor de kan skrive e-mails på tysk.

Gennem praktiske øvelser, bevidstgøres eleverne om muligheder og begrænsninger i brugen af ordbog. Eleverne udarbejder personlige ordbøger og grammatiske oversigter, der støtter deres sprogtilegnelse.

Eleverne arbejder med skriveprocessen fra idéfase til færdig tekst.

Bevidstheden om sammenhængen mellem sprog og handling udbygges gennem praktisk musiske fremlæggelser.

Kultur- og samfundsforhold

Elevernes nysgerrighed over for kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande styrkes bl.a. ved, at eleverne præsenteres for mange og nuancerede måder at leve på. Elevernes viden om kultur- og samfundsforhold udbygges gennem arbejde med medier og skønlitteratur.

Arbejdet med at finde forskelle og ligheder mellem tysk og egen kultur er centralt og inddrages med udgangspunkt i varierede, aldersrelevante tekster.

Undervisningen sigter mod at finde forklaringer på ligheder og forskelle mellem tysksprogede kulturer og egen kultur. Arbejdet med tyske skoleforhold giver således anledning til at tænke over og vurdere elevernes egen skolesituation.

Elevernes lyst og motivation styrkes gennem mødet med ægte kommunikationspartnere, hvor de fx sender e-mails og udveksler projekter.

Klassekontakter, fx via nettet, giver mulighed for at uddybe forståelse af forskelle og ligheder med hensyn til leveformer, normer og værdier.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet for tysk som valgfag

Udviklingen i undervisningen i det 2-årige forløb

Kommunikative færdigheder

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes sproglige forudsætninger bl.a. fra dansk- og engelskundervisningen, hvor sproget som anvendeligt kommunikationsmiddel er i centrum. Selvtilliden styrkes såvel mundtligt som skriftligt ved, at der arbejdes med varierede arbejdsformer og materialer.

Undervisningen foregår på tysk med stigende forventninger til, at eleverne også forsøger at benytte sig af tysk i klasse- og samarbejdssituationer. Lærerens eget tysk har en central funktion som sprogmodel for eleverne.

Eleverne vænner sig til at acceptere, at man ikke skal forstå hvert ord for at lytte eller læse videre. Dette er en forudsætning for arbejdet med lytning og læsning efterhånden som sværhedsgraden vokser.

Valg af lyd- og billedmedier omfatter i begyndelsen nære og genkendelige emner, men der foregår hurtigt en stejl progression med fokus på en højere sproglig sværhedsgrad, der udfordrer elevernes forståelse og deres evne til at gætte kvalificeret. Der arbejdes fx med at uddrage informationer fra internetsider, som på forhånd er udvalgt med passende sværhedsgrad.

Undervisningen indeholder varierede muligheder for at arbejde med forskellige samtalestrukturer i klassen fra par- og gruppearbejde til rollespil og klassesamtaler.

Eleverne fortæller om, hvad der optager dem i deres hverdag. Det prioriteres højt, at eleverne øver sig i at referere og gives mulighed for at udtrykke fantasi og oplevelser omkring aldersrelevante emner og aktiviteter, fx i form af fremlæggelser ved hjælp af plancher, lyd- og billedproduktioner og rollespil.

Det er vigtigt, at eleverne læser meget, først og fremmest selvstændigt og med støtte i læseopgaver. I det fælles arbejde kan der tages udgangspunkt i de skønlitterære teksters temaer, og disse kan bearbejdes kreativt og anvendes i nye sammenhænge.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb.

Elevernes skrivelyst videreudvikles i form af kreative skriveaktiviteter som digte, breve, e-mails, historier og lignende. Progressionen går fra enkle associationsøvelser til mere sammenhængende tekstproduktion.

Trinmål efter 9. klasses trin

Kommunikative færdigheder

- forstå hovedindholdet af talt tysk, som det forekommer i forskellige teksttyper om kendte emner fra dagligdagen
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier om kendte emner fra dagligdagen
- spørge om og udveksle informationer om kendte emner
- referere og kommentere i et enkelt sprog inden for kendte emner
- præsentere et forberedt emne, bl.a. i form af rollespil, planche, lyd- og videoproduktion
- læse og forstå hovedindholdet af tekster inden for forskellige genrer som reklamer, noveller, sangtekster og nyhedstekster
- søge og udnytte enkle informationer fra forskellige medier
- udtrykke sig skriftligt i et forståeligt sprog.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet for tysk som valgfag

Udviklingen i undervisningen i det 2-årige forløb

Sprog og sprogbrug

Arbejdet med udtalen knyttes til arbejdet med lytteforståelsen. Eleverne træner udtalen ved at bruge øvelser og teknikker, der fokuserer på rytme, intonation og tryk og på udtalen af enkeltlyd. Vigtige intonationsmønstre kan indøves ved hjælp af små dialoger og spørgesætninger. Eleverne konfronteres med egen udtale, fx gennem dokumentation på video og bånd.

Forskelle og ligheder mellem tysk og andre sprog udnyttes både i afkodning af ukendte ord og konstruktion af nye ord og sætninger.

Hovedvægten lægges på elevernes tilegnelse af et nogenlunde præcist og varieret ordforråd. På grund af det korte forløb bør arbejdet intensiveres og systematiseres ved fra starten at sætte fokus på over-/underbegreber, nært beslægtede ord, ligheder og forskelle.

Almindelige omgangsformer automatiseres gennem iagttagelse og ved at arbejde med faste vendinger, fx i rollespil. Tekstarbejdet danner udgangspunkt for sproglige aktiviteter. Eleverne præsenteres for centrale grammatiske områder i varierede, kommunikative sammenhænge. Isolerede grammatiske øvelser prioriteres lavt, men kan være nødvendige til at automatisere indlæringen af visse regler, som er underordnet den funktionelle brug af sproget. Eleverne styrker deres kendskab til sproget ved at arbejde med sprogets opbygning, centrale sætningsled, ordklasser samt bøjningsmønstre.

Opmærksomheden over for retstavningens betydning for en teksts forståelighed skærpes gennem skriftlige aktiviteter og den respons, der gives.

Trinmål Efter 9. klasses trin

Sprog og sprogbrug

- udtale ord og sætninger, så de er forståelige
- anvende ligheder mellem tysk og andre sprog
- anvende et centralt ordforråd inden for nære og genkendelige emner
- anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk
- anvende viden om sprogets opbygning, især ordstilling, ordklasser og verbernes former, når fokus er på den sproglige form
- anvende retstavning så præcist, at meningen bliver tilstrækkelig tydelig.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet for tysk som valgfag

Udviklingen i undervisningen i det 2-årige forløb	Trinmål efter 9. klasses trin
Sprogtilegnelse Eleverne opfordres til at finde udtryk og vendinger i forskellige medier og at anvende deres sprog i mødet med tysktalende personer. Eleverne udvikler kommunikationsstrategier ved at bruge omskrivning og andre ord. Eleverne arbejder med at udtrykke det samme indhold med forskellige ord og vendinger og vænner sig til, at fejl og mangler er en naturlig del af sprogtilignelsen. Eleverne skal hele tiden opmuntres til at afprøve hypoteser ved at indgå i samtaler og til at forbedre deres sprog, så det ikke stivner i de samme typer af fejl og et begrænset ordforråd. Der arbejdes med udvikling af elevernes lyttefærdighed med anvendelse af forskellige strategier. Opgaver til lytning hjælper eleverne til at vælge lyttemåde i forhold til situationen. Der arbejdes både med global forståelse og forståelse af detaljer. Arbejdet med forskellige teksttyper er med til at udvikle elevernes læsestrategier og deres evne til selvstændig tekstproduktion. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge relevante læsestrategier, fx skimme en tekst og skanne en tv-oversigt eller en opskrift. Der tilrettelægges forskellige forløb med konkrete henvisninger til relevante links på nettet i forbindelse med arbejdet med selvvalgte emner. Computeren udnyttes såvel til tekstbehandling, informationssøgning, postkasse, stavekontrol og layout. Det er vigtigt at støtte eleverne i at få etableret kontakter, hvor de kan skrive e-mails på tysk. Gennem praktiske øvelser, bevidstgøres eleverne om muligheder og begrænsninger i brugen af ordbog. Eleverne udarbejder personlige ordbøger og grammatiske oversigter, der støtter deres sprogtilegnelse. Eleverne arbejder med skriveprocessen fra idéfase til færdig tekst. Bevidstheden om sammenhængen mellem sprog og handling udbygges gennem praktisk musiske fremlæggelser.	Sprogtilegnelse • udnytte de muligheder, der er for at anvende tysk uden for skolen• anvende kommunikationsstrategier, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og bruge andre ord og vendinger• vælge og anvende lyttestrategier i forhold til en situation, herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer• vælge og anvende læsestrategier, herunder skimming og skanning• anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstbehandling, kommunikation og informationsøgning• anvende ordbøger og grammatiske oversigter hensigtsmæssigt• anvende viden om skriveprocessens faser• anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet for tysk som valgfag

Udviklingen i undervisningen i det 2-årige forløb	Trinmål efter 9. klassetrin
Kultur- og samfundsforhold Elevernes nysgerrighed over for kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande styrkes bl.a. ved, at eleverne præsenteres for mange og nuancerede måder at leve på. Elevernes viden om kultur- og samfundsforhold udbygges gennem arbejde med medier og skønlitteratur. Arbejdet med at finde forskelle og ligheder mellem tysk og egen kultur er centralt og inddrages med udgangspunkt i varierede, aldersrelevante tekster. Undervisningen sigter mod at finde forklaringer på ligheder og forskelle mellem tysksprogede kulturer og egen kultur. Arbejdet med tyske skoleforhold giver således anledning til at tænke over og vurdere elevernes egen skolesituation. Elevernes lyst og motivation styrkes gennem mødet med ægte kommunikationspartnere, hvor de fx sender e-mails og udveksler projekter. Klassekontakter, fx via nettet, giver mulighed for at udbygge forståelse af forskelle og ligheder med hensyn til leveformer, normer og værdier.	Kultur- og samfundsforhold • anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i tysksprogede lande i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier• drage sammenligninger mellem tysksproget kultur og egen kultur• anvende tysk som kommunikationsmiddel i mødet med tysktalende i og uden for skolen.

Læseplan

Læseplanen indeholder en angivelse af undervisningens progression over tre forløb. Tyskundervisningen skal dog betragtes som et samlet hele fra 7. til 9./10. klasse uden mærkbare overgange mellem forløbene.

Undervisningen skal i et forløb omfatte samtlige fire centrale kundskabs- og færdighedsområder. Områderne er indbyrdes afhængige og bør derfor integreres i de enkelte undervisningsforløb.

Undervisningen bygger på, at eleverne bl.a. fra dansk og engelsk allerede har en kunnen, viden og erfaring med hensyn til at lære, til sprog og sprogbrug, til begreber, til forståelse af deres omverden samt til brug af it.

Eleverne opbygger igennem hele forløbet deres selvtillid som sprogbrugere og deres forståelse af gode arbejds- og samarbejdsformers betydning for sprogtilegnelsen. Der skiftes således mellem forskellige organisationsformer (individuel, par, gruppe, klasse) afhængig af emnet/indholdet og aktiviteternes art.

De sproglige aktiviteter tilrettelægges således, at eleverne møder en mangfoldighed af oplevelser og sanseindtryk. Praktisk musiske arbejds- og udtryksformer indgår i de sammenhænge, hvor de kan tilføre undervisningen en yderligere dimension.

1. forløb – 7. klassetrin

Undervisningen omfatter samtlige kommunikative færdigheder med hovedvægten på lytte- og talefærdighed.

Indholdet bør omfatte en variation af aldersrelevante tekster, emner og aktiviteter.

Kommunikative færdigheder

Eleverne skal arbejde med at

- lytte, bl.a. gennem brug af video og bånd, hvor indholdet er formuleret i et let forståeligt sprog
- udvikle spontan lytte- og talefærdighed ved at kommunikere med andre elever parvis og i grupper
- tale med særlig vægt på spørge- og svarteknikker
- gengive hovedindholdet af enkle tekster
- bruge sproget i situationer, hvor sprog og handling knyttes sammen, fx i sange, dramatiseringer, interviews og kommunikations- og rollespil
- læse korte og sprogligt enkle tekster med henblik på forskellige anvendelser og ofte med støtte i billeder og lyd
- øve elementær skrivefærdighed, fx i form af billedtekster, digte, enkle breve, beskrivelser og meddelelser.

Læseplan

Sprog og sprogbrug

Elevernes sproglige iagttagelser er udgangspunkt for sammenligninger mellem dansk og tysk sprog og sprogbrug.

Den kommunikative situation er bestemmende for ordvalg og grammatik, og derfor er grammatikken underordnet sprogbrugen.

Undervisningen i 1. forløb omfatter især

- karakteristiske træk ved tysk udtale
- ligheder og forskelle mellem dansk og tysk stavning og udtale
- opbygning af et centralt og aktivt ordforråd herunder bl.a. låneord
- brug af sproget i forskellige situationer
- ordklasser og deres funktion i forhold til hinanden samt brug af ordbog
- sætningens grundstruktur
- grundlæggende bøjningsformer
- stavning af enkle ord og udtryk.

Sprogtilegnelse

Eleverne udvikler deres bevidsthed om, hvordan de tilegner sig tysk.

Eleverne skal arbejde med at

- benytte tysk mest muligt
- udnytte mulighederne for at bruge tysk uden for skolen
- forsøge at gøre sig forståelige, selvom deres sproglige formåen ikke slår til
- gætte kvalificeret
- anvende lytte- og læsestrategier afpasset efter formålet
- inddrage deres erfaringer med it, tv og video
- anvende ordbøger, grammatiske oversigter og andre hjælpemidler
- anvende skriveprocessens faser herunder give respons på andres tekster
- anvende praktisk musiske udtryk i forbindelse med fremlæggelser.

Kultur- og samfundsforhold

Hovedvægten i indholdet lægges på det nære miljø, herunder dagligliv og levevilkår.

Sammenligninger mellem tysk kultur og elevernes egen kultur indgår i undervisningen.

Undervisningen i 1. forløb omfatter især

- arbejde med udgangspunkt i elevernes viden, forestillinger og erfaringer om Tyskland og andre tysktalende lande
- tekst- og billedmaterialer, herunder billedmedier, der afspejler mangfoldigheden i de tysktalende landes kulturer.

Læseplan

2. forløb – 8.-9. klassetrin

Sproget som kommunikationsmiddel og som udtryk for tysk kultur er i centrum.

Indholdet bør omfatte en variation af aldersrelevante emner, tekster og aktiviteter.

Kommunikative færdigheder

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til længere tekster på cd/bånd evt. med støtte i form af tekst og billeder
- øve mundtlig udtryksfærdighed, hvor de udtrykker egne følelser og meninger samt refererer og kommenterer
- spørge om og videregive informationer om dagligdags forhold
- læse og bearbejde forskellige typer af tekster såsom nyhedstekster, reklamer, noveller, digte, sangtekster mv.
- uddrage informationer fra forskellige typer af billedtekster, fx illustrationer, billedmedier og andre elektroniske medier
- udtrykke sig skriftligt, hvor indhold og stil søges afpasset efter læser og formål.

Sprog og sprogbrug

Eleverne arbejder med sproglig opmærksomhed, således at de bliver i stand til at forstå, hvordan brugen af tysk skifter alt efter hensigt, situation og emne. Eleverne udvider deres aktive ordforråd i takt med de emner og situationer, som undervisningsindholdet kræver.

Arbejdet med sprogiagttagelse og grammatik integreres så vidt muligt i såvel tekstarbejde som i mundtlig og skriftlig fremstilling.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- udtale, rytme og intonation
- ligheder og forskelle mellem tysk og andre sprog
- opbygning af et centralt ordforråd, bl.a. ved at arbejde med orddannelse og faste vendinger
- teknikker til at organisere ordforråd
- forskelle på tale- og skriftsprog samt forskelle på formel og uformel sprogbrug
- centrale grammatiske områder, fx sætningens grundstruktur, de vigtigste sætningstyper og ordklasser
- retstavning.

Læseplan

Sprogtilegnelse

Eleverne styrker deres bevidsthed om, hvordan de tilegner sig tysk. Dette sker bl.a. ved, at de opsøger og udnytter de muligheder, der er for at bruge tysk i og uden for skolen, samt ved at de anvender deres erfaringer fra arbejdet med andre fremmedsprog.

Eleverne skal arbejde med at

- anvende strategier, der fremmer mundtlig kommunikation, fx omskrivning ved hjælp af andre ord
- anvende lyttestrategier i forhold til en situation, fx lytte efter hovedindhold eller lytte efter detaljer
- anvende læsestrategier, herunder skimming og skanning i forbindelse med tekstarbejde og informationssøgning
- anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstbehandling, kommunikation og informationssøgning
- anvende skriveprocessen og dens faser, fx ved brug af elektronisk tekstbehandling
- anvende ordbøger, grammatiske oversigter og andre mulige hjælpemidler, evt. også i elektronisk form
- benytte forskellige præsentationsformer, fx plancher, redegørelser, dramatiseringer samt bånd- og videoptagelser i forbindelse med fremlæggelser.

Kultur og samfundsforhold

Eleverne udbygger deres viden om kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande. Sammenligninger med danske forhold indgår i dette arbejde.

Emneområderne kan fx være aktuelle problemstillinger, natur- og miljøforhold, skoleliv, fritidsliv, arbejdsliv, brug af medier og kulturelle erfaringer, herunder elementer af tysk-sproget ungdomskultur.

I arbejdet inddrages historiske og geografiske perspektiver for at belyse nutidige kultur- og samfundsforhold.

Eleverne bør have mulighed for at komme i kontakt med andre, hvor brugen af tysk er en reel nødvendighed, fx gennem skolekontakt, elektronisk post, studieture, udvekslingsrejser eller møde med tysktalende i og uden for skolen.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- skønlitteratur, som kan give eleverne indsigt i dagligliv, levevilkår, værdier og normer i tysktalende lande
- informationssøgning, fx avislæsning, brug af opslagsværker og databaser.

Læseplan

3. forløb – 10. klassetrin

Sproget som et kommunikationsmiddel er i centrum.

Eleverne skal have mulighed for at møde et udbud af alderssvarende tekster, emner og aktiviteter. Undervisningen skal tilgodese en større modenhed i elevgruppen og lægge op til, at eleverne får mulighed for at fordybe sig og arbejde mere selvstændigt.

Kommunikative færdigheder

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til tysk, som det tales i og uden for Tyskland
- referere, fremlægge og deltage i samtaler og diskussioner
- læse og bearbejde forskellige teksttyper inden for skønlitteratur og sagprosa
- formidle indhold, erfaringer og meninger ved hjælp af forskellige præsentationsformer, fx plancher, dramatiseringer, bånd- og video-optagelser
- skrive længere, sammenhængende tekster, hvori indhold og stil søges afpasset læser og formål.

Sprog og sprogbrug

Eleverne arbejder med sprogiagttagelse, således at de kan benytte sproget relevant i forhold til situationen, fx i overensstemmelse med gængse sociale normer i tysktalende lande.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- udtale, rytme og intonation
- forskelle på tale- og skriftsprog
- karakteristiske træk ved forskellige teksttyper, fx berettende, beskrivende og argumenterende tekster
- udbygning af ordforråd
- forskelle på tale- og skriftsprog og forskelle på formel og uformel sprogbrug
- centrale grammatiske områder, fx sætningens grundstruktur, ordklasser og de vigtigste sætningstyper
- retstavning.

Sprogtilegnelse

Eleverne styrker deres bevidsthed om, hvordan de tilegner sig tysk. Dette sker bl.a. ved, at de opsøger og udnytter de muligheder, der er for at bruge tysk i og uden for skolen, samt ved at de anvender deres erfaringer fra arbejdet med andre fremmedsprog.

Læseplan

Eleverne skal arbejde med at

- anvende strategier, der fremmer mundtlig kommunikation
- anvende læse- og lyttestrategier i forbindelse med tekstarbejde og informationssøgning
- anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstbehandling, kommunikation og informationssøgning
- anvende skriveprocessen og dens faser, fx ved brug af elektronisk tekstbehandling
- anvende ordbøger, grammatiske oversigter og andre hjælpemidler, evt. i elektronisk form
- benytte forskellige præsentationsformer, fx plancher, redegørelser, dramatiseringer samt bånd- og video-optagelser i forbindelse med fremlæggelser.

Kultur og samfundsforhold

Eleverne udbygger deres viden om kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande. Sammenligninger med danske forhold indgår i dette arbejde.

Emneområderne kan fx være aktuelle problemstillinger, elementer af tysksproget ungdomskultur, uddannelse og erhverv, miljøspørgsmål, minoriteter og menneskerettigheder.

I arbejdet inddrages historiske og geografiske perspektiver for at belyse nutidige samfunds- og kulturforhold.

Eleverne bør have mulighed for at komme i kontakt med andre, hvor brugen af tysk er en reel nødvendighed, fx gennem skolekontakt, elektronisk post, studieture, udvekslingsrejser eller møde med tysktalende i og uden for skolen.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- skønlitteratur, som kan give eleverne indsigt i dagligliv, levevilkår, værdier og normer i tysktalende lande
- informationssøgning, fx avislæsning, brug af opslagsværker, og databaser.

Læseplan – Valgfag

Valgfag 8.-9. klassetrin

Valgfaget er 3. fremmedsprog og bygger således videre på elevernes erfaringer med sprogtilegnelse fra andre fremmedsprog, med sprog og sprogbrug, med begreber og forståelse af deres omverden samt med brug af it.

Der er tale om en stejl progression set i forhold til læseplanen for det 3-årige forløb (7.-9. klasse).

Undervisningen skal i et forløb omfatte samtlige fire centrale kundskabs- og færdighedsområder. Disse skal ses i en tæt, indbyrdes sammenhæng og så vidt muligt integreres i de enkelte undervisningsforløb.

Eleverne opbygger igennem hele forløbet deres selvtillid som sprogbrugere og deres forståelse af gode arbejds- og samarbejdsformers betydning for sprogtilegnelsen. Der skiftes således mellem forskellige organisationsformer (individuel, par, gruppe, klasse) afhængig af aktiviteterens art.

De sproglige aktiviteter tilrettelægges således, at eleverne møder en mangfoldighed af oplevelser og sanseindtryk. Praktisk-musiske arbejds- og udtryksformer indgår i de sammenhænge, hvor de kan tilføre undervisningen en yderligere dimension.

8.-9. klassetrin

Sproget som kommunikationsmiddel og som udtryk for tysk kultur. Indholdet bør omfatte en variation af aldersrelevante tekster, emner og aktiviteter.

Kommunikative færdigheder

Undervisningen omfatter samtlige kommunikative færdigheder; i begyndelsen af forløbet med særlig vægt på mundtlig kommunikation og udtale.

Eleverne skal arbejde med at

- lytte ved hjælp af forskellige typer af lyttetekster, evt. med visuel støtte i form af tekst og billeder
- øve mundtlig udtryksfærdighed, hvor de udtrykker egne følelser og meninger samt refererer og kommenterer
- spørge om og videregive informationer om dagligdags forhold
- uddrage informationer fra forskellige typer af billedtekster, fx illustrationer, billedmedier og andre elektroniske medier
- læse og bearbejde forskellige teksttyper inden for skønlitteratur og sagprosa

Læseplan – Valgfag

- udtrykke sig skriftligt, hvor indhold og stil søges afpasset efter læser og formål
- fremlægge ved hjælp af forskellige præsentationsformer, fx plancher, redegørelser, dramatiseringer samt bånd- og video-optagelser.

Sprog og sprogbrug

Eleverne arbejder med sprogiagttagelse, således at de kan benytte sproget relevant i forhold til situationen, fx i overensstemmelse med gængse sociale normer i tysktalende lande.

Undervisningen i valgfagsforløbet omfatter især

- karakteristiske træk ved tysk udtale, herunder intonation og rytme
- opbygning af et ordforråd, bl.a. ved at arbejde med orddannelse, og faste vendinger
- forskelle på tale- og skriftsprog samt forskelle på formel og uformel sprogbrug
- centrale grammatiske områder, fx sætningens grundstruktur, de vigtigste sætningstyper, ordklasser og retstavning
- ligheder og forskelle mellem tysk og andre kendte sprog.

Sprogtilegnelse

Eleverne styrker deres bevidsthed om, hvordan de tilegner sig tysk. Dette sker bl.a. ved, at de opsøger og udnytter de muligheder, der er for at bruge tysk i og uden for skolen, samt ved at de anvender deres erfaringer fra arbejdet med andre fremmedsprog.

Eleverne skal arbejde med at

- anvende strategier, der fremmer mundtlig kommunikation, fx omskrivning ved hjælp af andre ord
- anvende lytte- og læsestrategier afpasset efter formålet
- anvende tysk i forbindelse med it, tv og video
- anvende skriveprocessen og dens faser, fx ved hjælp af elektronisk tekstbehandling
- anvende ordbøger, grammatiske oversigter og andre mulige hjælpemidler, evt. også i elektronisk form.

Kultur og samfundsforhold

Eleverne udbygger deres viden om kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande. Sammenligninger med danske forhold indgår i dette arbejde.

Emneområderne kan fx være aktuelle problemstillinger, natur- og miljøforhold, skoleliv, fritidsliv, arbejdsliv, brug af medier og kulturelle erfaringer, herunder elementer af tysk-sproget ungdomskultur.

Læseplan – Valgfag

I arbejdet inddrages historiske og geografiske perspektiver for at belyse nutidige kultur- og samfundsforhold.

Eleverne bør have mulighed for at komme i kontakt med andre, hvor brugen af tysk er en reel nødvendighed, fx gennem skolekontakt, elektronisk post, studieture, udvekslingsrejser eller møde med tysktalende i og uden for skolen.

Undervisningen i valgfagsforløbet omfatter især

- skønlitteratur, som kan give eleverne indsigt i dagligliv, levevilkår, værdier og normer i tysktalende lande
- informationsøgning, fx avislæsning, brug af opslagsværker og databaser.

Eventuel fortsættelse efter 8.-9. klassetrin

Hvis skolen vælger at udbygge det 2-årige forløb med et yderligere år i 10. klasse, gælder læseplanens 3. forløb (10. klasse), således som den er beskrevet i læseplanen for 7.-10. klasse.

Undervisningsvejledning

Indhold

61 Ændringer i faget

61 Begynderundervisning

- 61 Elevforudsætninger
- 61 Principper for undervisningen
- 62 Undervisningens indhold
- 63 Forslag til aktiviteter
- 64 Kontaktmuligheder
- 65 Arbejds- og samarbejdsformer

65 Kommunikative færdigheder

- 65 Opgaver og aktiviteter
- 65 Lytte og iagttagelse
- 66 Læse- og tekstarbejde
- 67 Læsestrategier
- 69 Billedet som oplæg til samtale
- 69 Skriftlig fremstilling

71 Sprog og sprogbrug

- 71 Arbejde med ordforråd og orddannelse
- 72 Faste ord og vendinger
- 72 Talesprog og skriftsprog
- 73 Forskellige teksttyper
- 73 Grammatik

74 Sprogtilegnelse

- 74 Hypotesedannelse
- 75 Hypoteseafprøvning og feedback
- 75 Holdninger til elevsprog og fejl
- 76 Strategier

77 Kultur- og samfundsforhold

- 77 Elevernes opfattelser af andre
- 78 En bred opfattelse af kultur- og samfundsforhold
- 79 Valg af temaer
- 79 Progression i arbejdet med kultur- og samfundsforhold
- 79 Ideer til undervisningsforløb

80 Kernefaglighed

- 80 Arbejdsgruppen
- 81 anbefalinger

83 Praktiske musikaktiviteter

- 83 Sang og musik

Undervisningsvejledning

- 83 Billeder
- 84 Kommunikative lege
- 84 Drama
- 85 At bruge sanserne
- 85 Praktisk musiske aktiviteter i forbindelse med skolekontakter
- 86 Leg med medier

- 86 Tværfaglighed**
- 87 Faglige bidrag til det tværfaglige
- 88 Erfaringer med projektorienterede arbejdsformer

- 88 Informationsteknologi**
- 88 Elektronisk tekstbehandling
- 89 Elektroniske ordbøger og stavekontrol
- 89 Ideer til arbejdet med tekstbehandling
- 90 Elektronisk post
- 90 Internettet i undervisningen
- 91 Fagspecifikke programmer

- 92 Undervisningsdifferentiering**
- 93 Planlægningsspørgsmål

- 95 Evaluering**

Ændringer i faget

Kommunalbestyrelsen kan ifølge § 55 a i folkeskoleloven efter indstilling fra skolebestyrelsen godkende, at der gennemføres forsøg med at tilbyde eleverne tysk og fransk på 6. klassetrin. Undervisningsministeren kan fastsætte nærmere regler herom.

Forslaget medfører, at kommunalbestyrelsen kan godkende forsøg med undervisning i tysk og/eller fransk fra 6. klassetrin på initiativ fra den enkelte skole. Hensigten med forsøgene er at indsamle erfaringer, der kan være med til at kvalificere senere beslutninger om styrkelse af sprogundervisningen. Det er en forudsætning, at der samtidig sker en justering af undervisningens tilrettelæggelse, hvor der tages hensyn til, at eleverne er et år yngre.

Begynderundervisning

Elevforudsætninger

Når elever vælger tysk i folkeskolen, er de fleste motiverede for at komme i gang med deres andet fremmedsprog og medbringer forestillinger og erfaringer om tysktalende lande. Ligheder med og forskelle fra modersmålet og engelsk skal opmuntre eleverne til at eksperimentere med fremmedsproget.

Det er særlig vigtigt i begynderundervisningen, at læreren, både i tilrettelæggelsen af undervisningen og i valget af materialer og aktiviteter, er opmærksom på, at der kan være store forskelle i elevernes sproglige forudsætninger og deres opfattelser af tysksprogede kulturer. Undervisningen må derfor lige fra starten prøve at skabe et samspil mellem elevernes sproglige og kulturelle forudsætninger, således at alle elever oplever succes med deres sprogtilnærmelse. De forskellige forudsætninger i forhold til sproglig og kulturel viden skal udnyttes, så eleverne kan bruge hinanden i arbejdet med at tilegne sig tysk.

Principper for undervisningen

Eleverne skal opmuntres til at gætte og bruge sproget, og vide, at det betragtes som naturligt, at de laver fejl. For at undervisningen i tysk i 6. eller 7. klasse kan opleves som en succes af alle elever, må en række principper tilgodeses:

- Undervisningen tager udgangspunkt i, hvad eleverne kan og ved bl.a. fra undervisningen i dansk og engelsk.
- Undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne har mod på at forsøge sig med sproget.
- Den enkelte elevs parathed til at udtrykke sig respekteres.
- Undervisningens indhold bygger på konkrete, dagligdags og virkelighedsnære emneområder.

Undervisningsvejledning

- Sprog og handling knyttes sammen i starten. Sproget benyttes til at opnå en hensigt, og der arbejdes med konkrete ting.
- Der arbejdes med praktisk musiske aktiviteter, fx i form af sange og rim.
- Der opbygges et klasseværelsessprog, som er en vigtig forudsætning for, at eleverne finder det naturligt at benytte tysk i undervisningen.
- Elevernes selvtillid prioriteres højere end kommunikationsfærdighed og sproglig præcision.
- Det betragtes som naturligt, at eleverne laver fejl.
- Fra starten opbygges gode arbejds- og samarbejdsvaner, der forbereder eleverne til at kunne samarbejde i par og grupper.
- Der skiftes mellem forskellige organisationsformer, så eleverne får mulighed for at gøre personlige erfaringer med sproget sammen med andre.
- Gennem løbende evaluering får eleverne en bevidsthed og viden om, hvad de kan, og hvor de er på vej hen i deres sprogtilegnelse.

Undervisningens indhold

Tysklands geografiske nærhed og kendskab til den fælles dansk-tyske historie vil for tysk-undervisningen betyde samtalestof lige fra den første time.

Udgangspunktet må tages i elevernes sproglige forudsætninger, elevernes generelle omverdensforståelse samt deres allerede indarbejdede arbejdsvaner og -metoder. Fra dansk og engelsk kender eleverne de færdigheder, der også er centrale i tysk: lytte, imitere, se, tale, læse og skrive. Eleverne tilegner sig sprog forskelligt og med forskellig hastighed. Nogle får mest ud af at høre sproget, nogle af at imitere, nogle skal skrive det og nogle skal bevæge sig, bruge kroppen, gøre noget osv. Man kan således bedst tilgodese alle elever i klassen ved at sørge for, at aktiviteter og materialer er varierede og alsidige.

Begynderundervisningen bør udnytte, at eleverne hurtigt kan lytte-forstå og læse-forstå ganske meget enkelt talt og skrevet tysk, fx ved at læreren opfordrer eleverne til at samle på tyske ord, som de synes ligner danske, og til at finde korte tekster. Læreren bidrager med tekster, som giver eleverne en oplevelse af, at de godt kan forstå tysk.

Lytteaktiviteterne skal vægtes meget i begynderundervisningen, da de er grundlaget for elevernes egen sprogproduktion. Det er således vigtigt, at læreren helt fra starten taler tysk, men accepterer, at eleverne henvender sig på dansk, og at læreren gennem video og lydbånd bringer hverdagsliv- og sprog ind i klasseværelset. Da eleverne i forhold til engelsk i langt mindre grad møder tysk i deres hverdag uden for skolen, er det lærerens opgave at sørge for, at eleverne får det "sproglige bad" i form af mange og varierede lydindslag i undervisningen. Lyd- og billedmedier giver mange muligheder for lytte/-iagttagelse opgaver, der kan forbinde opbygningen af kommunikative færdigheder med viden om kulturer, hvori sproget indgår.

Film og video giver autentiske muligheder for lytte- og iagttagelseopgaver. Her bringes dagligliv og sprog ind i klasseværelset, og eleverne får hjælp til forståelsen gennem situationerne samt personernes kropssprog og mimik. Samtidig kan eleverne lægge mærke til og gradvist tilegne sig hyppige udtryk og notere sig noget, man ikke finder i Danmark.

Undervisningsvejledning

Til forberedelse af samtaler er det væsentligt, at eleverne indøver ordforråd, nogle sproglige elementer samt udtale og rytme i helheder. Det kan med fordel ske gennem arbejde med sange, aldersrelevante rim, rollespil og dramatiseringer.

Især lege og kommunikative spil indeholder som opgavetype velegnede aktiviteter til at øve sig i at lytte og tale samt forbinde sprog og handling. Man kan fx indlede med memory- eller ordkortspil og indlæringspil, hvor ordforråd og mulige sætningsmønstre er klart definerede. På grund af den hyppige gentagelse får eleverne automatiseret både ordforråd og talemønstre til sproglige rutiner. De sproglige rutiner kan sætte eleverne i stand til at formulere nye sætninger og begå sig aktivt og kreativt på fremmedsproget.

Video- eller lydbåndsoptagelser af de omtalte aktiviteter kan give gode evalueringsmuligheder – og kan være velegnet præsentationsmateriale for forældregruppen.

Begynderundervisning skal også indeholde skriftlige aktiviteter til støtte for sprogtilgængelsen. Eleverne kan eksperimentere med skriftlige lege, korte rim, nedskrivning af enkle ting som navne, adresser og farver samt ord eller korte sætninger til billeder og billedhistorier. Senere arbejder de med små breve, e-mails, digte, historier og rollespil eller noterer kammeraternes svar på forskellige spørgsmål. Her kan metoder fra engelskundervisningen anvendes.

Der bør arbejdes så meget som muligt på tysk. I starten ved at læreren i størst muligt omfang taler tysk, men accepterer, at eleverne henvender sig på dansk. På den måde udsættes eleverne for den størst mulige mængde af sproget, og de vænnes samtidig til, at i tysktimerne taler man tysk.

Eleverne skal beskæftige sig med tysk på tysk, men de er også nødt til at lære “om tysk” samt at få draget sammenligninger mellem dansk og tysk for på den baggrund at få udviklet bevidsthed om sprog i bredeste forstand. Det er i denne forbindelse vigtigt at udnytte elevernes sproglige nysgerrighed. Dette vil samtidig kunne støtte udviklingen af deres modersmål, ligesom indholdssiden kan være en fælles referenceramme for de to sprog.

Forslag til aktiviteter

Sammenlignet med engelsk er tysk i langt højere grad bundet til skolens undervisning, da eleverne ikke i særlig høj grad møder sproget i medierne eller generelt i deres dagligdag. Sproget får derved let et præg af at være “skolefag”. Det giver færre muligheder for at få “privat” fornøjelse af sproget, og læreren må derfor være ekstra opmærksom på at inddrage autentisk tysk i undervisningen. Teknologien gør det fx muligt for eleverne at komme i kontakt med tysk uden for skolen, fx tv, film, blade og aviser, samt især internettet. Det skal læreren udnytte ved, at undervisningen direkte inddrager disse medier, fx ved konkrete opgaver om indsamling af informationer, små anmeldelser af film og tv-programmer, sange osv.

En måde at udnytte og udvide elevernes erfaringer og forestillinger på kan være, at de i den allerførste undervisning får til opgave at medbringe noget, de forbinder med tysk-

Undervisningsvejledning

talende personer, med rejseminder fra et ophold i et tysktalende land, med ord, de tror er tyske ord, eller navne på byer, hvor de mener, man taler tysk. Ved hjælp af en dansk/-tysk ordbog finder eleverne gruppevis de tyske betegnelser for de medbragte materialer. På kort, som gerne må have format som spillekort, skrives det tyske navneord til hvert af de medbragte materialer. Kortene kan bruges til fx memory, ordkort eller kortspil. Med hjælp fra læreren udarbejder eleverne de tyske replikker, der skal bruges til spillene og fastsætter spillereglerne. De kan også udforme skriftlige tekster til de medbragte genstande – først i form af associationer, som læreren skriver på tavle eller overhead. Par- eller gruppevis kan eleverne derefter vælge ord, som de kan bruge til en kort skriftlig tekst. Som fælles klasseprodukt kan samtlige tekster sættes sammen til en collage. Elevernes forskellige iagttagelser er et godt udgangspunkt for at finde samtalestof, og de vil hurtigt opdage, at de, når de lytter til eller læser tysk, kan genkende og forstå mange ord.

En anden opgave kan være, at eleverne gruppevis laver spillekort med bynavne, som de kan bruge til at spørge hinanden om, hvor byerne ligger. Derefter kan de ved hjælp af brochurer lave et sæt parallelkort med seværdigheder. Hermed er der to sæt kort, der kan bruges til nye spil. Videre kan eleverne trække et kort med en by og herfra skrive et fiktivt postkort til klassekammeraterne. Læreren skal give hjælp, så opgaven bliver en indsætningsøvelse eller færdiggørelse af en tekst. Eleverne kan også udforme deres postkorttekst som en rebus, hvor et manglende ord bliver erstattet af en tegning. Produkterne kan bruges som udgangspunkt for at arbejde med sprog og sprogbrug på det niveau, der passer til elevernes forudsætninger. For at integrere arbejdet med lytteforståelse i dette forløb udvælges videosekvenser eller lyd- og billedmateriale fra tyske byer og egne. Her kan opgaven fx være at notere sig de forekommende bynavne og eventuelle seværdigheder. Eleverne kan bruge notaterne til fx parvis at udspørge hinanden.

Eleverne opbygger fra begyndelsen et klasseværelsessprog med vendinger som fx *Sag das bitte nochmal. Ich habe nicht ganz verstanden. Kannst du das Wort erklären? Ich weiß das richtige Wort nicht. Hilfst du mir bitte?* Herved får eleverne mulighed for at deltage aktivt i undervisningen og eksempelvis give udtryk for egne kommunikationsproblemer.

Kontaktmuligheder

I begynderundervisningen bør der sættes meget på at have kontakter til tysktalende lande eller lande, hvor tysk også læres som fremmedsprog, fx gennem gæstelærere, brevvekslinger med skoler eller venskabsklasser – eventuelt også ved hjælp af elektronisk post. Disse kontakter giver gode muligheder for, at eleverne bliver opmærksomme på sammenhængen mellem sprog og kultur- og samfundsforhold og på ligheder og forskelle mellem deres egen kultur og andre kulturer.

Læreren skal opmuntre eleverne til at finde ud af, hvilke muligheder de har for at udvide ordforrådet uden for skolen, fx når de ser fjernsyn, køber varer fra tysksprogede lande eller finder tekster, som er skrevet til tysksprogede turister. Det kan give inspiration til nye emneområder og opgaver, som eleverne ønsker at tage op.

Undervisningsvejledning

Arbejds- og samarbejdsformer

I begynderundervisningen lægges grunden til de arbejds- og samarbejdsformer, som skal kendetegne den videre tyskundervisning. Valget af arbejdsform er vigtig. For at fremme elevernes muligheder for at få personlige erfaringer med sproget, organiseres undervisningen som en vekslen mellem fællesarbejde, gruppearbejde, pararbejde, værkstedsarbejde og individuelt arbejde. Aktiviteterne kan være sproglege eller enkle rollespil eller at skrive små bøger.

Navnlig er pararbejde væsentligt. Det giver tryghed blot at tale med partneren, frem for at alle i klassen ser på den, der taler.

For at tilgodese elevernes forskellige måder at tilegne sig sprog på integreres praktisk musiske aktiviteter, og læreren sørger for, at metoder og materialer er varierede og alsidige.

Kommunikative færdigheder

Opgaver og aktiviteter

Eleverne skal i undervisningen opleve, at de har brug for tysk, og at det er spændende og udfordrende at bruge sproget. Derfor skal arbejdet med opbygningen af de kommunikative færdigheder bestå i, at eleverne bliver sat i situationer, hvor de skal bruge tysk til at løse opgaver eller aktiviteter, fx til at gennemføre praktiske, sociale og kreative handlinger. Ofte vil disse aktiviteter indeholde elementer, der kombinerer et indholdsmæssigt problem med et sprogligt problem. Derved opnås en kommunikativ situation, hvor der er noget, man skal snakke om, men hvor der også er fokus på det sproglige.

I en klasseundervisning, hvor samtalen foregår mellem læreren og én elev ad gangen, får eleverne for lidt sproglig træning. Det "sproglige bad" i hver lektion, i form af mange og varierede lydindslag evt. med tilhørende opgaver, gør det væsentlig lettere for eleverne at tilegne sig tysk.

Kommunikative aktiviteter kræver og skaber en samtalestruktur, hvor alle taler med mange. Der kan arbejdes i par eller grupper, eller eleverne kan gå rundt mellem hinanden i klassen og tale med hinanden ud fra en opgave.

Lytte og iagttagelse

Grundlaget for elevernes egen sprogproduktion er det receptive sprog, og det er først og fremmest gennem mødet med mediernes, lærerens og kammeraternes sprog, at eleverne får deres sproglige modeller.

Undervisningsvejledning

Eleverne skal arbejde med materialer, der er baseret på lyd- og billedmedier. Det er også væsentligt, at eleverne vænnes til at høre og forstå forskellige varianter af tysk.

Et gennemgående element må være at skabe behov for, at eleverne meddeler sig til hinanden om noget nyt, overraskende eller interessant, dvs. at kommunikationen indeholder en reel udveksling af oplysninger eller oplevelser.

Elevernes forforståelse om det, der skal ses eller høres, kan aktiveres og forberedes, fx gennem brainstorming eller gætteaktiviteter, så udbyttet bliver større. Samtale om billeder, der er knyttet til materialet, hjælper også. Det er af stor betydning, at eleverne ved, hvad de skal bruge det hørte eller sette til, og at lytte- og iagttagelse-opgaver giver eleverne noget at meddele sig til hinanden om, også efter at de har udført opgaverne.

Eksempler på lytte- og iagttagelseopgaver

- Tøm billedet for navneord/tillægsord/genstande
- Fortæl historien bag billedet/portrættet/situationen
- Skru ned for lyden eller billedet og gæt, hvad der siges og sker
- Stop lyd- og billedmediet og gæt, hvad der videre vil ske
- Lav en personbeskrivelse på baggrund af det sette eller hørte
- Beskriv et eller flere miljøer, rum, huse fra sekvensen
- Lyt efter og noter, fx hyppige udtryk eller noget man ikke finder i Danmark
- Lyt efter bestemte informationer med støtte i billedoplæg
- Omsæt det hørte til billeder eller tegneserier
- Fremstil ordkort og kommunikative spil
- Fremstil fælles dansk/tysk ordliste til brug for det videre arbejde
- Sæt stikord i rigtig rækkefølge
- Dramatiser den hørte situation.

Sådanne opgaver kan tilrettelægges, så den ene elev lytter eller ser efter noget, mens den anden elev har en anden opgave, fx ved at eleverne arbejder med lydbånd/cd på hver sin walk-/discmand. Efter lytning eller gennemsyn mødes eleverne to og to og informerer hinanden.

Denne arbejdsform lægger også naturligt op til det, der bør være en almindelig aktivitet senere i forløbet. Her har en eller flere elever arbejdet med et stof, det være sig billede og/eller lyd, med det formål at skulle redegøre for det til en gruppe kammerater eller en anden modtager uden for klassen.

Læse- og tekstarbejde

Arbejdet med tekster er i vid udstrækning grundlaget for elevernes egen sprogproduktion. Elevernes sproglige hypoteser om tysk dannes primært ud fra mødet med mediernes sprog, lærerens sprog og kammeraternes sprog (se afsnittet om Sprogtilegnelse). Eleverne arbejder med trykte tekster, video- og lyd baserede tekster, cd og tekster fra nettet.

Undervisningsvejledning

Nedenstående kriterier er væsentlige, når valget af tekster skal foretages:

- Eleverne skal opleve teksten som læseværdig, fx spændende, informerende eller aktuel.
- Tekstens tema skal give mulighed for identifikation.
- Teksten skal give mulighed for kreative bearbejdningsmuligheder og subjektive tolkninger.
- Teksten skal give stof til eftertanke og diskussion om det fremstillede tema.
- Tekstens sproglige niveau skal være i overensstemmelse med elevernes sproglige formlaan samtidig med, at den giver dem mulighed for at udvide deres sproglige kompetence.

Det er endvidere vigtigt, at teksterne indeholder forskellige dimensioner eller synsvinkler. Disse fremmer undervisningsdifferentieringen og elevernes mulighed for at arbejde ud fra egne forudsætninger og interesser. Eksempelvis kan en novelle eller en film indeholde en beskrivelse af tyske levevilkår i enten fortid, nutid eller fremtid (en historisk dimension). Den kan gennem skildringen af, hvordan personerne taler til hinanden, udtrykke noget om omgangsformer og holdninger (den sociale og etiske dimension).

Endelig kan sammenhængen mellem tekstens indhold og udtryksform (den æstetiske dimension) indgå i arbejdet med teksten. Skønlitterære tekster er særligt velegnede, fordi de som oftest ikke fremstiller hændelser og sagsforhold udtømmende. Dermed lægger de op til, at eleverne skal digte med – med følelse, fantasi og forstand.

Aktivitetsforslag til tekstarbejde:

- Udfærdige ordkort, som indeholder væsentlige elementer i handlingen, finde logiske rækkefølger i disse ordkort, fortælle mundtligt eller skriftligt.
- Udfærdige et billede, en collage, en plakat til hele teksten eller til særligt udvalgte steder i teksten.
- Fokuser på begyndelsen og slutningen af tekstafsnit, da informationsværdien som regel er størst der. Eleverne kan derefter gætte, hvad der står imellem begyndelsen og slutningen.
- Udfærdige breve, som en person i teksten kunne skrive til en anden person i teksten. *Wer könnte wem was schreiben?*

Om teksters sværhedsgrad kan man generelt sige, at en tekst aldrig er for svær for eleverne, men den opgave, der er knyttet til teksten, kan være for svær. Ved et konsekvent arbejde med læsestrategier vil arbejdet med læsetekster kunne gøres funktionelt.

Læsestrategier

Det er væsentligt, at eleverne fra starten bliver bevidste om, hvorfor de læser, og at de indstiller deres læsning efter dette formål, nøjagtig som de gør det på dansk.

Undervisningsvejledning

De væsentligste strategier, som eleverne får behov for at arbejde med, vil være:

- Skimming, hvor eleverne hurtigt lader øjnene løbe ned over teksten for at få fat i hovedindholdet, fx vil næste uges tv-tilbud i avisen ofte blive læst på denne måde.
- Skanning, hvor eleverne leder efter en bestemt oplysning. Når de fx leder efter den udsendelse i tv-programmet, som de plejer at se, bruges denne læsestrategi ofte.

I praksis vil læsestrategier ofte blive anvendt som en kombination af forskellige læsemåder:

- Romaner og noveller, som læses for oplevelsens skyld, eller længere tekster, som eleven skal have overblik over, læses så hovedindholdet og nogle detaljer huskes.
- En opskrift eller en brugsanvisning kræver en læsemåde, hvor der lægges mærke til alle enkeltheder, på samme måde som man i uddannelsesøjemed læser en tekst for at sætte sig grundigt ind i den.

En yderligere vigtig strategisk færdighed, som spiller sammen med disse læsestrategier, vil være, at eleverne bliver bevidste om, hvornår de skal slå ord op i en ordbog, og hvornår de skal lade være. Dette forhold hænger sammen med den måske allervigtigste strategi for tekstarbejdet og undervisningen generelt: at bevare evnen, modet og lysten til at gætte.

Læsning indebærer også muligheder for den gode fælles oplevelse, der kan ligge i, at alle har arbejdet med den samme tekst, måske på forskellig vis og på forskellig tid, men sådan at alle kan inddrages i en fælles samtale om det læste, hvor læreren gennem elevernes og egne bidrag perspektiverer det læste.

Idéer til arbejde før, under og efter læsningen:

Før læsningen (aktiveringsfasen)

Her kan eleverne opbygge læseforventninger, fx ud fra overskriften, billeder, statistikker, diagrammer, oversigter, bånd, video, associationsøvelser, aktivering af førviden, ordforråd og hypotesedannelse om tekst eller tema.

Under læsningen (læsefasen)

I denne fase skal eleven lytte og læse og få personlige oplevelser. Der er tale om aktiviteter dels til at genskabe, dels til at være med til at skabe teksten. Det genskabende arbejde har som formål, at eleven får overblik over indhold og struktur, fx ved at få fat på informationer ved hjælp af nøgleord, sætningsforbindere, typografi og topografi, understregninger, billedrækkefølge, tegninger af handlingsforløbet, udfyldning af skemaer eller notater. I det medskabende arbejde digter eleven med og udnytter tekstens tolkningsmuligheder til fx situationsspil og/eller elevproducerede tekster.

Undervisningsvejledning

Efter læsningen (perspektiveringsfasen)

Her kan eleven sammenligne opstillede hypoteser med teksten, sammenfatte indholdet i resume eller referat og supplere med personlig stillingtagen.

Det er også en mulighed at nyskabe indholdet. Eleverne kan genskabe handlingen i et andet "sprog", i en anden tid, med en ny synsvinkel, i en anden teksttype, fx collage, digt, læserbrev, artikel, eventyr, historie, tegneserie eller billedfrise.

Billedet som oplæg til samtale

Anvendelsen af billeder i undervisningen rummer mange fordele. Dets indhold opfattes umiddelbart, uafhængigt af modtagerens sproglige færdigheder, og det kan være med til at belyse de tysktalende landes kultur- og samfundsforhold. Et billede kan anskueliggøre og konkretisere indholdet i en tekst, støtte ordforrådsarbejdet og illustrere eller kommentere en tekst. Hertil kommer, at billedet kan aktivere elevens forforståelse, motivere til opdagelse og sætte en sproglig produktion i gang, fx gennem billedbeskrivelse, billedsammenligning, rollespil, styrede dialoger og frie ytringer.

I arbejdet med billeder kan eleverne fx gå ud fra følgende arbejdsspørgsmål: *Was fällt euch zu diesem Bild ein? Beschreibt Personen, Landschaft, Situationen, Handlung, Farben, Stimmung, Jahreszeit... Begründet eure Beschreibung! Was ist vorher passiert, und was wird nachher geschehen? Wie würde ein ähnliches Bild in Dänemark aussehen?*

En af eleverne i gruppen kan overtage rollen og gå ind i en af personerne på billedet. Klassen stiller herefter lignende spørgsmål til ham/hende.

Skriftlig fremstilling

Det er vigtigt, at eleverne i tyskundervisningen får mulighed for at samle mange slags skriveerfaringer, og at læreren hjælper dem med at udvide disse. Progressionen for den skriftlige fremstilling kan gå fra leg med sproget og associationsøvelser til egen tekstproduktion. Det skriftlige arbejde skal derfor indgå som en integreret del af undervisningen fra start af. Tyskundervisningen bør sammen med dansk og engelsk være med til at videreudvikle elevernes interesse for skriveprocesser og skriveprodukter.

Eleverne arbejder fx med:

- Alfabetøvelser, hvor et bogstav vælges ud. Der findes ord i ordbogen og udfærdiges en collage med bogstavet og de udvalgte ord.
- *Wortspiele*, hvor eleverne vælger et eller flere ord, som de prøver at illustrere ved hjælp af bogstaverne.
- *Meine deutschen Lieblingswörter*, hvor eleverne skriver yndlingsord ud fra fx ordets betydning, klang eller udseende.

Undervisningsvejledning

Associationsøvelser tager fx udgangspunkt i et billede, et symbol, en person, en farve, et udtryk eller et stykke musik. Fx kan eleverne lave en illustration, mens der afspilles et musikstykke, og skrive substantiver, verber og adjektiver ned, der passer til illustrationen. Eleverne danner sætninger med de udvalgte ord og forbinder dem til en sammenhængende tekst. Den færdige tekst kan fx anbringes under illustrationen, så tekst og billede danner en helhed.

Digtformen kan på grund af enkel sætningsopbygning være en let overskuelig tekst og lægge op til leg med sproget. Digte fra tyske og andre udenlandske unge, der også lærer tysk, egner sig godt som model for elevernes egen digtproduktion.

Ideer til digtskrivning: eleverne arbejder med tidsangivelser og skriver fx ugedagsdigte, månedsdigte, årstidsdigte; de kan skrive digte ud fra begrebspar, fx by/land, krig/fred, kulde/varme, jeg/min ven og før/nu.

Det fremmer skrivelysten, når eleverne klart oplever, at skriveopgaverne er beregnet til at blive læst af andre. At fremstille breve og modtage svar virker således meget motiverende. Eleverne arbejder fx med brevets teksttypiske træk, kuvertudfyldning, personlige og officielle tiltaleformer, faste vendinger ved indledninger og afslutninger og forholdet mellem brevets formål og valg af sproglige virkemidler.

I forbindelse med klassekorrespondance og udvekslingsrejser opfordres eleverne til sammen med læreren at lave et idekatalog, der kan give dem inspiration og valgmuligheder til produktion af tekster. Dette idekatalog kan fx indeholde:

- *Persönliche Steckbriefe* i mange forskellige udformninger, personlige oplevelser, ønskeforestillinger og fremtidsdrømme.
- Beskrivelser af elevernes dagligdag, fremstillinger af danske stemningsbilleder, alternative turistbrochurer om elevernes hjemegn.
- Iagttagelser fra udvekslingsrejser.

Med udgangspunkt i klassens idekatalog arbejder eleverne med mange forskellige former for skriftlig fremstilling, som med fordel kan deles op i de faser, der kendetegner procesorienteret skrivning:

- En idéfase, hvor emnet klargøres og idéproduktionen stimuleres.
- Brainstorming, hvor eleverne skriver alle ideer ned uden at ordne/kategorisere dem efter indhold eller væsentlighed. Ved at fortælle en kammerat eller læreren om skriveidéerne på forskellige tidspunkter i skriveforløbet, kan eleven få hjælp til at udvikle skriveidéerne, stoffet og organiseringen.
- Første udkast, hvor indholdet er vigtigst. Eleverne sammenskriver deres tanker uden hensyn til syntaks og sprogrigtighed.
- Responsfasen, hvor eleverne eller læreren kommenterer teksten, stiller aktiverende spørgsmål og kommer med nye forslag til tekstens indhold. Efter behov kan der indlægges flere responsfaser, hvor den skrivende kan få hjælp fra kammeraterne og læreren for at forbedre sin tekst og udarbejde sit andet udkast.

Undervisningsvejledning

- Korrekturfasen, hvor eleven fokuserer på ordforråd, grammatik og stavning. Tidspunktet i undervisningsforløbet og elevforudsætningerne vil være afgørende for, hvilke grammatiske områder, der skal lægges vægt på. Elevernes produkter kan således være et velegnet udgangspunkt for det videre arbejde med sprog og sprogbrug.
- Lay-outfasen, hvor eleverne skal opmuntres til at gøre meget ud af teksternes lay-out, således at teksterne bliver interessevækkende for læserne.

Sprog og sprogbrug

For at øge elevernes bevidsthed om sprog og sprogbrug må lærerne i dansk og i fremmedsprog arbejde sammen. Både i dansk og i fremmedsprog skal undervisningen gradvist udbygge elevernes bevidsthed, både om det enkelte sprog og dets brug, men også om sproglige regler generelt. Arbejdet med fremmedsprog støtter også en mere præcis forståelse af modersmålet og dets anvendelsesmuligheder.

Arbejde med ordforråd og orddannelse

Et godt ordforråd er helt afgørende for gode kommunikative færdigheder. Ordforråd læres bedst i en sammenhæng, fordi ordene lagres og kaldes frem i grupperinger, der kan være bestemt af semantisk eller lydlig beslægtethed. Nogle eksempler på dette er:

Som optakt til mange emneområder, kan eleverne udarbejde associationskæder, fx *Essen – Abendbrot: Brot, Milch, Cola, Salami, Würstchen, Käse, essen, trinken.*

Under arbejdet med et emne kan eleverne få til opgave at samle nye ord i sagområder, fx *Kleider: Die Hose, der Pullover, der Rock, die Bluse, die Strümpfe.*

Betydningsmæssigt beslægtede ord kan ordnes efter forskellige kriterier: Ordfamilier, fx efter substantiver, adjektiver og verber, som *Liebe, verliebt, sich verlieben*. Antonymer, fx *Liebe – Haß, Freude – Trauer/Ärger*. Synonympar, fx *froh, glücklich*.

Den første samtaleopgave om elevernes viden og forestillinger om de tysktalende lande giver anledning til at lade eleverne arbejde med, hvilke nye ord de kan danne, fx *Deutschland – die Deutschen, die Schweiz – die Schweizer*. Tilsvarende kan eleverne medbringe ting, hvor det er oplagt at arbejde med forskellen mellem substantiver på dansk og tysk. I forlængelse af korte elevtekster om de medbragte genstande kan eleverne få til opgave at finde ud af, hvilke ordklasser de har brugt i deres tekst.

Undervisningsvejledning

Når eleven enten skal gætte ords betydning eller selv producere nye ord, er det godt at lære nogle principper for orddannelse. Man skal derfor også gøre noget ud af at arbejde med

1. Sammensatte ord, fx *Reise+Tasche*, *Klasse+(n)+Fahrt+Kasse*.
2. Afledninger enten med fokus på forstavelsen, fx *un-*, *ent-*, *zer-*: *unfair*, *entdecken*, *zerbrechen* eller endelsen, fx *-in*, *-bar*, *-los*: *Schülerin*, *sichtbar*, *farblos*.

Eleverne opfordres til i grupper at konstruere nye ord. Disse kan være starten til korte tekster i form af fortællinger eller digte. For nogle grupper kan de også give nye samtalemuligheder ved, at eleverne spørger hinanden indbyrdes: *Was bedeutet dieses Wort hier?*

Faste ord og vendinger

Der er her tale om faste udtryk og vendinger, der bruges i bestemte situationer, og som ikke umiddelbart kan oversættes. I arbejdet med fx tiltaleformer og hilsner ved møde eller afsked benyttes opgaver, der henleder elevernes opmærksomhed på forskelle mellem dansk og tysk. Nogle elever i klassen spørger fx en venskabsklasse eller en gæstelærer om, hvem de siger henholdsvis du og De til, hvem de siger fx *Wie geht's?* og *Wie geht es Ihnen?* til, og til hvem henholdsvis *Tschüs!* og *Auf Wiedersehen!* Derefter sammenlignes med tilsvarende brug på dansk. Oplysningerne kan endvidere danne udgangspunkt for rollespil for de andre i klassen.

Eleverne kan også lytte til to dialogversioner, hvor forskellige sociale relationer udtrykkes, bl.a. gennem brug af tiltaleformer. Eleverne får til opgave at notere, hvilke sproglige forskelle de lægger mærke til. Eller læreren giver eleverne en liste med forskellige sproglige formuleringer af en invitation og lader dem diskutere, hvem der i hvert tilfælde taler til hvem. Med disse eksempler er der tale om forskellige talemåder, der nærmest er ritualiserede. Mange elever vil have svært ved at lære dem aktivt, men læreren henleder opmærksomheden på dem ved hjælp af lytteopgaver, hvor eleverne lytter efter bestemte udtryk, der kommer igen og igen.

I billedlige udtryk bruges ofte andre billeder end på modersmålet, fx *Abwarten und Tee trinken*, *ein Glückspilz*, *eine Schlafmütze sein*, *Hals- und Beinbruch*. Det kan være en udbytterig aktivitet at lade eleverne lytte efter bestemte faste udtryk og vendinger, fx i film.

Talesprog og skriftsprog

Når man taler, er der gode muligheder for at få budskabet igennem, bl.a. ved hjælp af tone, mimik og gestik samt gentagelser. Når man skriver, er en højere grad af sammenhæng og præcision nødvendig. Tegnsætning, afsnitsinddeling og layout er ganske vist med til at formidle betydning, men produktet er permanent, og man har ingen mulighed for umiddelbart at rydde eventuelle misforståelser af vejen, fx vedrørende ordvalg eller høflighedsgrad.

Undervisningsvejledning

For at udvikle et flydende talesprog er det godt, at eleverne ligesom på dansk kan anvende småord og fyldord, de såkaldte "gambits", der får samtalen til at glide, fx *aha, mm, wirklich! Ach? Klingt interessant! Moment mal, ja, aber, also* etc. Disse fyldord kan indøves aktivt, men man bør også bruge nogen tid på dem ved lytteøvelser.

For at bevidstgøre eleverne om forskelle mellem tale- og skriftsprog, kan man parvis lade dem fortælle en historie, der optages på bånd. Derefter kan parrene indbyrdes bytte bånd, nedskrive historien fra båndet og give den en skriftlig form.

Forskellige teksttyper

Eleverne har ofte en sikker fornemmelse for de forskellige teksttyper som fx dagbog og reklame eller diskussion og interview. Denne viden udnyttes, så eleverne først og fremmest arbejder med de træk, der er karakteristiske for forskellige teksttyper på tysk.

For at gøre eleverne opmærksomme på forskellige teksttypers udformning kan eleverne gruppe- eller parvis arbejde med at skifte teksttype, fx fra historie til talemåde eller *badges*, fra digt til billedcollage, tegneserie eller personligt brev. Derefter kan de læse deres produkter op for hinanden og sammenligne, hvilke indholdsmæssige og sproglige ændringer, der er sket. Eleverne kan også formidle samme emne ved parvis eller gruppevis at lave fx en dagbogsoptegnelse, et skuespil, en videoreportage til en tysk venskabsklasse eller et officielt brev til opslagstavlen for så til sidst at sammenligne produkterne i plenum og diskutere forskelle.

Læreren retter elevernes opmærksomhed mod tekstforbindernes funktion i en teksttype ved parvis at lade dem udfylde huller i en tekst, hvor alle tekstforbindere mangler. Når de fx ud fra konteksten har prøvet at gætte sig frem til, hvad der kunne stå, får de samme tekst, denne gang med de oprindelige tekstforbindere. Herefter kan de sammenligne og diskutere deres valg i forhold til originaltekstens.

Grammatik

Arbejde med grammatik understøtter de kommunikative færdigheder. Derfor er det vigtigt, at eleverne bliver opmærksomme på, hvilken funktion grammatiske regler har i forskellige kommunikative sammenhænge. Det er ligeledes vigtigt, at eleverne bliver fortrolige med brugen af elektroniske og bogbaserede hjælpemidler. For at kunne benytte en ordbog, må eleverne bl.a. kende forskellen på ordklasser.

I en situation, hvor en elev fx vil fortælle om en planlagt tur, får han måske behov for at kunne udtrykke fremtid, formodninger og ønsker. Dette kan gøres ved brug af præsensformer som på dansk, ved brug af modalverber og konjunktiv eller tidsadverbier som *morgen* eller *nächste Woche*. Tilsvarende arbejdes der med modalverber, hvis opgaven er at gøre rede for, hvad man skal, må, gerne vil eller burde i løbet af weekenden. Den høflige brug af konjunktiv, fx *ich möchte*, eller den hypotetiske brug fx *ich würde* læres i første omgang som en fast vending.

Undervisningsvejledning

Verberne er centrale betydningsbærende elementer i sætningen. Da morfologien er anderledes end på dansk, bør den øves og kædes sammen med tidsformerne i meningsfulde sammenhænge. I tilknytning til verbernes sammensatte tider er det nødvendigt at arbejde med regler for tysk sætningsbygning. For at kunne få styr på hvilke sætningsled der kan kædes sammen med forskellige verber, bør eleverne kunne identificere de centrale sætningsled: subjekt, verballed, subjektsprædikat, objekter og præpositionsforbindelser. Til det formål kan der par- eller gruppevis arbejdes med sætningspuslespil, hvor eleverne udfylder kort for hvert sætningsled med et muligt ord. Herefter blandes kortene med sætningsleddene, og eleverne opfordres til at danne nye sætninger, fx de sjoveste, de korteste eller de længste.

Hvis eleverne skal fortælle om en oplevelse, vil de hurtigt få brug for især de personlige, possessive og henførende pronominer, fordi de er med til at skabe lokal sammenhæng i de fleste tekster. Behovet for at kunne angive tid, sted og retninger leder arbejdet ind på præpositionerne, herunder den kasus, de styrer. Når elever har brug for at udtrykke noget om størrelse, form, farve og egenskaber, er det nødvendigt at arbejde med bøjningen af artikler og adjektiver. For at fremme elevernes mulighed for at tale og skrive i andet end korte hovedsætninger, at stille spørgsmål og fx fremsætte personlige holdninger og vurderinger, tager man ledsætnings- og infinitivkonstruktioner op.

Grammatikundervisningen lægges således til rette, at den giver eleverne lejlighed til at gøre sproglige erfaringer. Et sprogligt fænomen gøres først til genstand for målrettet undervisning, når eleverne har mødt det i en række varierede sammenhænge gennem deres kommunikative brug af sproget.

Sprogtilegnelse

Den enkelte elevs tysk udvikler sig ved, at hun eller han danner og afprøver hypoteser om, hvordan det tyske sprog fungerer. Der er tale om formodninger, der kan være løsere antagelser, gæt og intuitive fornemmelser, som dog sjældent er fuldstændig tilfældige. Eleverne prøver sig frem og vurderer, om formodningen bekræftes eller afkræftes.

Hypotesedannelse

Elevsprog er sprog, der er "på vej". Man kan sige, at eleverne har et "intersprog", der hele tiden udvikler sig. Dette "intersprog" udvikler sig ved, at eleven mere eller mindre ubevidst danner sig nogle formodninger om tysk og prøver sig frem og ser, om formodningerne bekræftes eller afkræftes. Ved at lytte opmærksomt til elevernes sprog og analysere det får læreren et indblik i elevernes hypotesedannelse, som bl.a. bygger på deres erfaringer med dansk og engelsk og deres fornemmelse for tysk. Selvom det i praksis ofte kan være umuligt at sige præcis, hvor eleverne har deres hypoteser fra, er det bemærkelsesværdigt, at de sjældent er tilfældige. Elevsproget har sin egen systematik og dynamik.

Hypoteseafprøvning og feedback

Hypoteseafprøvning med tilhørende feedback sker i tysktimerne, fx ved pararbejde med billedkort. En elev beder en kammerat om et kort med *Kirche*, som kammeraten på grund af udtalen opfatter som *Kirsche*. Det, at eleven nu får et forkert kort, er en meget kontant form for feedback, baseret på mislykket kommunikation.

Samtalen er en anden, velegnet situation til afprøvning af hypoteser. Her kan den opmærksomme sprogbruger lære meget om, hvad der bliver forstået og ikke forstået, og hvilken effekt bestemte ord har på samtalepartneren. Eleven har mulighed for at få feedback i forbindelse med det sprogstof, der arbejdes med, i arbejdet med ordbøger, samt i dialog med andre elever i klassen, læreren og tysktalende uden for skolen.

Læreren skal sørge for, at det sprog, eleverne møder gennem de mangeartede tekster, er rigt og varieret, men vigtigst er det, hvad eleven foretager sig med teksterne og sproget. Kun ved elevens aktive bearbejdning kan det nye sprogstof integreres med det gamle, således at der bliver tale om en tilegnelse.

Eleverne skal derfor have mulighed for at involvere sig i mange forskellige arbejdsformer i et trykt miljø, hvor de tør afprøve deres idéer.

Holdninger til elevsprog og fejl

Det er et nødvendigt led i den sproglige udvikling at lave fejl. Ved at afprøve sit sprog i fx en samtale tager eleven en kommunikativ risiko og er i fuld gang med at planlægge et indlæg i samtalen. Det er derfor vigtigt, at såvel lærer som kammerater ved noget om karakteristiske træk ved samtaler, som fx

- pauser, hvor man planlægger, hvad man vil sige
- ufuldstændige sætninger, fortællelser
- konstruktionsbrud, hvor eleven fx begynder på en sætning med *dass* eller *weil*, der opgives og ændres til en hovedsætning.

Såvel lærer som kammerater bør give den talende tid og være bevidste om hensigtsmæssig retteadfærd. Det er hele elevens sprog, der fortjener opmærksomhed – ikke bare fejlene. Fejl bør først rettes, enten når eleven beder om det eller ved afslutningen af aktiviteten. Når eleven har ro og tid til at tænke sig om og aktiverer sin viden om sproget, kan læreren ofte få ham eller hende til at identificere og rette egne fejl. Det er ofte en bedre strategi, end at læreren retter. Læreren må dog altid være indstillet på, at fejlretningen ingen effekt har, fordi eleven endnu ikke er klar til at optage det nye i sit sproglige system.

Undervisningsvejledning

Strategier

En strategi er en måde at angribe et problem på. Når eleverne skal lære tysk, løber de ind i en række problemer, men der er forskellige strategier, som de kan benytte for at løse dem. Elevernes arbejde med strategier kan derfor understøtte deres forståelse af sproget og fremme deres sprogproduktion.

Kommunikationsstrategier anvendes, når man ikke umiddelbart kan udtrykke det, man gerne vil sige eller skrive. Eleverne bør opmuntres til at anvende nyttige strategier, fx at forklare en tings udseende og funktion, fx *ein Tier mit langen Ohren* i stedet for *Kaninchen*, at bruge overbegreber, fx *Blumen* i stedet for *Rosen, Tulpen, Nelken ...*, at understøtte deres sproglige forsøg med mimik og kropssprog og bede om hjælp på tysk, fx *Wie sagt man das...? Ich komme nicht drauf*. Det er også vigtigt, at eleverne lærer at signalere, når der er noget, de ikke forstår, og hvad det er i ytringen, der giver problemer. Når eleverne opmuntres til at bruge sådanne kommunikationsstrategier i stedet for bare at give op eller bede læreren om hjælp på dansk, engageres de i aktiv hypotesedannelse og hypoteseafprøvning.

Forståelsesstrategier omfatter læse- og lyttestrategier og ordgæt-strategier. Lytte- og læsestrategier har mange fællestræk. Det er lytte- eller læsehensigten, der bestemmer den måde, vi lytter eller læser på. Det er derfor vigtigt, at eleverne ligesom på modersmålet kan indstille deres lytning eller læsning efter det, de ønsker at opnå.

I lytte- og læseprocessen har eleverne mange kilder at trække på for at nå frem til en forståelse af teksten. Eleverne kan opbygge forventninger til tekstens indhold, fx ud fra teksttypen, tekstens overskrift, kendskab til afsenderen, billedmateriale, egennavne og stednavne samt tidsangivelser.

Eksempler på fremgangsmåder er:

- Orienterende lytning eller læsning, der anvendes, når modtageren ønsker at orientere sig bredt om indholdet, fx i en avis.
- Selektiv lytning eller læsning udnyttes, når modtageren søger specifikke informationer, fx i et fjernsynsprogram eller en køreplan.
- Kursorisk lytning eller læsning fokuserer på de vigtigste informationer i teksten, og i sjældnere tilfælde bruges totallytning eller -læsning, når modtageren skal forstå alt, fx i en opskrift eller en kort telefonbesked.

En kombination af to eller flere af disse fremgangsmåder er ofte det mest hensigtsmæssige.

Indlæringsstrategier kan lette tilegnelsen af det fremmede sprog. For at understøtte tilegnelsen af ordforrådet kan læreren opmuntre eleverne til at udarbejde personlige ordbøger, hvor de fx skriver lister over de for dem vigtige ord i forbindelse med et bestemt tema i undervisningen. Senere skriver eleverne disse ord ind i fx et associationsnet eller en oversigt eller indfører dem på tegninger, så de bliver sat i forbindelse med allerede kendte ord. Eleven beslutter måske også at sige 20 af ordene højt, hver gang hun eller han har fat i sin ordbog.

Undervisningsvejledning

Eleverne bør gradvist præsenteres for de forskellige strategier, når det naturlige behov opstår i undervisningen. Det er også en god idé at lave øvelser med dem, hvor eleverne fx skal beskrive ting eller gætte ord, som de ikke kender. Først og fremmest gælder det dog om at henvise eleverne til de egnede strategier, når de har brug for dem, således at de efterhånden selv lærer at anvende dem i deres arbejde med sproget.

Arbejdet med at afprøve og vurdere strategier øger den enkelte elevs bevidsthed om egen sprogtilenelse. Derfor er det vigtigt, at eleven sammen med læreren opsætter mål for det fortsatte arbejde med sprogtilenelsen. Samarbejde mellem lærerne i dansk og i fremmedsprog vil øge elevernes bevidsthed om sprog og sprogbrug. Både i dansk og i fremmedsprog skal undervisningen gradvist udbygge elevernes bevidsthed – både om det enkelte sprog og dets brug, men også om sproglige regler generelt. Arbejdet med fremmedsprog støtter også en mere præcis forståelse af modersmålet og dets anvendelsesmuligheder.

Kultur- og samfundsforhold

Sprog udvikles i et menneskeligt fællesskab og er således udtryk for et lands eller en gruppes kultur. Tyskundervisningen giver eleverne mulighed for at opleve den tætte forbindelse mellem sprog og kultur, idet kultur bl.a. handler om, hvordan man lever, tænker og omgås hinanden. Det er vigtigt, at elever oplever og erfarer, at de samme ting i Danmark og i de tysktalende lande kan have forskelligt indhold på grund af menneskers forskellige livshistorier og erfaringer. Derfor kan også ord, som betegner ting, betyde noget forskelligt, fx flag – *Fahne*, skole – *Schule*. På samme måde forholder det sig med omgangsformer i den daglige kommunikation, måder at indrette boligen på, måder at klæde sig på, spise osv.

Opgaver, hvor eleverne undersøger, hvordan de og deres familier og tysksprogede familier i Tyskland, Svejt og Østrig fx arrangerer et spisebord, fejrer fødselsdag, holder jul, bruger flag, kan bidrage til en forståelse af forbindelsen mellem sprog og kultur. Eleverne kan med lærerens hjælp finde billeder og tekster om disse emner. Gennem sammenligning kan eleverne få indsigt i forbindelsen mellem ord og hverdagskultur. Sådanne opgaver giver eleverne mulighed for både at få øje på det fremmede og lægge mærke til lighederne. Elevernes iagttagelser kan føre til, at de forstår, hvordan det set og hørte altid fortolkes på baggrund af egne forestillinger og erfaringer.

Når der er tosprogede elever i klassen, er det oplagt at udnytte sammenligningsmuligheder mellem tysksprogede kulturer og de tosprogede elevers kulturer.

Elevernes opfattelser af andre

Det er væsentligt at tage udgangspunkt i de billeder og opfattelser, eleverne har af mennesker i tysksprogede lande og at bruge disse ofte stereotype billeder til en udvikling af deres kulturforståelse.

Undervisningsvejledning

Det kan fx ske gennem følgende opgaver:

- Eleverne opfordres til hver især at skrive 5 begreber, de forbinder med henholdsvis Tyskland/tysker, Svejts/svejtser, Østrig/østriger. De kan også udtrykke disse begreber gennem tegninger.
- En gruppe elever laver en liste over udsagn, ordner disse efter hyppighed, mens resten af klassen hver for sig overvejer, hvor associationerne kommer fra (personlig erfaring, fra omtale, fra medier etc.).
- Overvejelserne tjener til samtalestof og kan offentliggøres i form af en vægavis, som gerne må gemmes under hele forløbet og bruges som dokumentation, når opgaven eventuelt gentages i slutningen af forløbet.

Ovenstående opgaver kan ligeledes gennemføres om Danmark og danskere. Undervisningen bidrager således til at give eleverne indsigt i den rolle, stereotyper spiller, og giver dem mulighed for at opleve, at de tysksprogede lande omfatter en mangfoldighed af mennesketyper og miljøer.

En bred opfattelse af kultur- og samfundsforhold

Der arbejdes ud fra en bred opfattelse af kultur- og samfundsforhold, der bl.a. omfatter følgende:

Dagliglivet, fx hvorledes leves livet i forskellige miljøer, hvad beskæftiger folk sig med, og hvad foretager de sig i deres fritid?

Samfundsforhold, fx hvorledes fungerer det politiske system, hvordan er skolesystemet opbygget, hvilken rolle spiller massemedierne, hvilke aktuelle samfundsmæssige problemer er man optaget af?

Normer og værdier, fx hvad anser folk for at være vigtigt i deres liv, hvilke problemer oplever de, hvordan er forholdet mellem forældre og børn, hvordan betragter de forholdet mellem kønnene, hvilken rolle spiller religionen?

Historien, fx på hvilken måde påvirker den tyske historie – herunder den tyske genforening – folks opfattelse af deres baggrund og fremtid?

Kulturlivet, fx hvilke oplevelser, livshistorier og livserfaringer, idealer, traditioner eller provokationer kommer til udtryk i moderne tysk børne- og ungdomslitteratur, film, arkitektur, maleri og musik?

Undervisningsvejledning

Valg af temaer

Vigtige kriterier for valg af temaer er

- at eleverne oplever temaerne som væsentlige
- at temaerne giver muligheder for, at eleverne kommer tæt ind på aspekter af livet i et tysksproget område
- at temaernes egnet til et tværfagligt arbejde medtænkes.

Som eksempler på væsentlige temaer kan nævnes: levevilkår, familiemønstre, kønsroller, skoleforhold, miljøforhold, skæbnedage i tysk historie, tyske eventyr og sagn. “På besøg i Østrig eller Svejs” og “aktuelle problemstillinger i tysksprogede lande.”

Progression i arbejdet med kultur- og samfundsforhold

Det er ikke så meget temaet i sig selv, der er afgørende for dets placering i det samlede forløb, men snarere de opgaver og arbejdsformer, der knyttes til det. For eksempel kan et tema som skoleforhold ligge tidligt i det samlede forløb og bl.a. omfatte indøvelse af ordforråd i tilknytning til elevernes interesser, inddragelse af video, lydbånd og egnede læsetekster, der giver anledning til at integrere kommunikative færdigheder og udvikle kulturel og samfundsmæssig viden.

I et senere forløb vil det samme tema måske fokusere på tekster, som belyser elev-/lærerforhold og giver eleverne gode muligheder for at leve sig ind i personernes forskellige situationer. For at sikre, at elevernes viden om kultur- og samfundsforhold ikke bliver overfladisk på grund af deres begrænsede sproglige færdigheder, kan man bruge dansk, når det er påkrævet.

I forbindelse med skolerejser og andre kontakter vil eleverne have brug for på tysk at fortælle andre om Danmark.

Sammen med eleverne må læreren overveje, hvad tyskere, svejtsere, østrigere eller elever, der lærer tysk i andre lande, måske allerede ved om Danmark, og hvad de vil være interesseret i at få at vide. Her er det oplagt at undersøge forholdet mellem de farvestrålende tysksprogede turistbrochurer og websider på den ene side, og elevernes oplevelse af den egn eller den by de kender på den anden side. Eleverne kan eventuelt fremstille alternative informationer med tekst, billeder og lyd.

Ideer til undervisningsforløb

Det er vigtigt, at eleverne kommer i kontakt med andre, hvor brugen af tysk er en reel nødvendighed. Det kan ske i form af udveksling af breve, e-mails eller i form af en udvekslingsrejse med privat indkvartering i familier. Tyskland er som naboland både

Undervisningsvejledning

hurtigt og nemt at komme til. Der er også mange oplagte og spændende muligheder for at inddrage tysksprogede kultur- og samfundsforhold i undervisningen i form af en virtuel rejse til fx et forbundsland eller en by.

Undervisningen kan tage udgangspunkt i, hvad eleverne i forvejen ved om forbundslandet eller byen. De kan fortælle om egne erfaringer som turister, eller de kan medbringe fotos og andet billedmateriale, fx fra nettet. Eleverne kan henvende sig til turistbureauer, private institutioner og offentlige myndigheder eller finde web-adresser for at få yderligere materialer.

Arbejdsformen kan lægge op til, at nogle elever kan studere turistbrochurer, aviser, net-sider og leksika. Andre elever kan studere oplysningerne i lærebogsmaterialer, mens andre igen læser tekster, der foregår i forbundslandet eller byen. Eleverne forbereder mundtlige præsentationer i grupper eller enkeltvis, evt. med brug af opslagstavler, it-præsentationsprogrammer og transparenter.

Undervisningsforløbet rummer mulighed for at anskueliggøre sproglige, litterære, samfundsfaglige, religiøse, historiske og kunstneriske aspekter af kultur- og samfundsforhold.

Kernefaglighed

Arbejdsgruppen

Undervisningsministeriet nedsatte i 2001 en arbejdsgruppe, der skulle arbejde med kernekompetencer i fremmedsprog, svarende til de tidligere nedsatte grupper vedrørende matematik, dansk og naturvidenskabelige fag.

Arbejdsgruppen skulle foretage en systematisk gennemtænkning af det centrale indhold i vore uddannelser og fag gennem hele uddannelsessystemet. Arbejdsgruppen skulle endvidere klarlægge, om der var sammenhæng mellem indhold og arbejdsmetoder de forskellige niveauer imellem, og om der bygges videre på de kvalifikationer og arbejds-måder, der er erhvervet på forudgående niveauer. Gruppen skulle endelig udarbejde anbefalinger for udvikling af undervisning og indhold – kernefaglighed og kompetencer – i de moderne fremmedsprog, ligeledes igennem hele uddannelsessystemet. Arbejds-gruppens rapport udkom i 2003 i hæfteform (Fremtidens fremmedsprog – vinduer mod en større verden, Temahæfte nr. 5, UVM s forlag). Rapporten kan også ses på www.nyfaglighed.emu.dk

Rapporten peger på, at der skal sikres sammenhæng i målene fra begyndelsen til afslutningen i et gennemgående system primært i grundskole og de gymnasiale uddannelser. Samtidig skal der sikres en klar progression, hvor hvert niveau har ansvar for, at dets mål opfyldes. Til at definere progressionen i sprogfagene har arbejdsgruppen anvendt de

Undervisningsvejledning

niveauer og målbeskrivelser, som findes i Europarådets rapport, "Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog". I tysk og fransk har grundskolen hovedansvaret for, at eleverne når de mål, der er beskrevet i niveauerne A1-A2 (2. fremmedsprog).

Rapporten peger endvidere på, at der er behov for brobygning mellem de forskellige niveauer. Ofte oplever elever på tværs af uddannelsesområderne store problemer med at håndtere de sprog, som de tidligere har lært. Det ses ikke mindst ved overgangen fra grundskolen til de gymnasiale uddannelser. Både krav og undervisningsmetoder i de gymnasiale uddannelser er meget anderledes end dem, eleverne kender til fra grundskolen. Hvor grundskolens fremmedsprogsundervisning i høj grad er udtryk for en kommunikativ sprogopfattelse, har gymnasiet og HF en lang tradition for at prioritere tekstbaseret undervisning med det formål at give færdigheder inden for især læsning og grammatik. Rapporten fastslår, at kendskabet i de gymnasiale uddannelser til den forudgående sprogundervisning og omvendt er for ringe. Det medfører let situationer, hvor læreren i en gymnasial uddannelse baserer undervisningen på viden, som eleverne ifølge grundskolens læreplaner ikke har opnået, og samtidig overser viden og færdigheder, som eleverne har. Denne mangel på kendskab til stof og metode skoleformerne imellem er uhensigtsmæssig, og skævheden bør rettes op.

Rapporten sætter endelig fokus på lærerrollen. Lærerrollen ændres i et uddannelsessystem, der hele tiden er under pres og forandring. Læreren kan derfor ikke klare sig med den grundlæggende uddannelse, han eller hun fik engang. Også den beskrevne, nødvendige koordinering af uddannelsessystemerne stiller krav om opdatering af (kerne)fagligheden. Det anbefales, at lærere som en del af deres arbejde både går sammen med andre lærere for at løse fælles opgaver og løbende udvikler deres egen professionelle kunnen.

Anbefalinger

Arbejdsgruppens arbejde resulterede i en række anbefalinger. De vigtigste gengives her:

Det sikres, at alle i overensstemmelse med EU-kommissionens anbefalinger opnår god beherskelse af mindst to fremmedsprog i et normalt skoleforløb. Dette kræver, at der er obligatoriske sprog i grundskole og ungdomsuddannelser. Det skal fortsat være muligt i de gymnasiale uddannelser at vælge yderligere fremmedsprog.

Der skal sikres en klar progression og graduering i sprogtilegnelse og undervisningsindhold med hensyn til stof, aktiviteter og arbejdsformer på de enkelte trin såvel som i uddannelsesforløbet som helhed. Arbejdsgruppen anbefaler, at modellen til sikring af progression og graduering fra rapporten Fremtidens sprogfag tages i anvendelse inden for alle fremmedsprogene. Det skal ske i forhold til de sproglige niveauer og målsætninger, som er opstillet af EU og Europarådet i rapporten Den Fælles Europæiske Referenceramme for Fremmedsprog. Det opnås gennem klare målbeskrivelser med præcise angivelser af progression og graduering i de enkelte fag på tværs af de forskellige trin i uddannelsessystemet.

Undervisningsvejledning

Der skal i hvert forløb etableres mulighed for selvevaluering og testning af standpunkt for eleverne. Lærerne bør have mulighed for at inddrage diagnostiske prøver som et led i den løbende interne evaluering. Begge dele bør ligeledes ske i forhold til de sproglige niveauer, som er opstillet af EU og Europarådet i bl.a. *Dialang*.

Dialang er et it-baseret selvevaluerings værktøj, som er udviklet med støtte fra bl.a. Europakommissionen. *Dialang* tilbyder omhyggeligt udformede og kontrollerede tests i læsning, skrivning, lytning, grammatik og ordforråd på mange niveauer og på forskellige sprog. Eleverne får øjeblikkelig feedback og professionel rådgivning om, hvordan de kan forbedre resultatet. *Dialang* er det første større sprogevalueringssystem, der er baseret på den fælleseuropæiske referenceramme og kan ses på adressen: www.dialang.org

Der skal etableres klare overdragelsesforretninger mellem forskellige trin i uddannelses-systemet. De skal sikre information mellem de forskellige trin i uddannelsen og skal forpligte ikke kun det afleverende, men også det modtagende trin. Informationerne skal omfatte mål for undervisningen og for det tilegnelsesniveau, som hvert trin stiler imod at føre eleverne frem til.

Der skal etableres en systematisk fagdidaktisk uddannelse og efteruddannelse for sprog-lærere på alle niveauer.

Arbejdsgruppen anbefaler endvidere

- at der snarest sker en fagdidaktisk brobygning, hvor man tilegner sig viden om sprog-undervisningen på de afgivende og de modtagende niveauer
- at lærerne på alle niveauer udvikler deres viden og bevidsthed om forskellige fremmed-sprogsdidaktiske metoder, som anvendes på de forskellige uddannelsesstrin samt reflekterer over deres hensigtsmæssighed
- at lærerne opdateres med hensyn til viden om sprogtilegnelse generelt.

Rapporten opstiller følgende eksempler på mål inden for fremmedsprogenes kerne-kompetencer:

Eksempler på kompetencemål:

- søge og udnytte informationer fra internettet
- læse artikler om emner af aktuel national eller international interesse
- anvende instruktioner, opskrifter og brugsanvisninger ved at udnytte forforståelse og kvalificeret gætning
- læse mellem linierne
- orientere sig i en fremmed storby
- lytte med empati på trods af sproglige og kulturelle barrierer
- nyde æstetiske udtryk, fx musik, digt, rap og tekst med ældre sprogbrug på trods af sproglige barrierer
- udtrykke ønsker, hensigter, følelser og holdninger med andet end ord
- hjælpe andre med at overvinde vanskeligheder med at udtrykke sig
- agere i en anden kultur med empati.

Undervisningsvejledning

Eksempler på faglige mål:

- referere noget læst eller oplevet med en vis sproglig præcision
- anvende skriftsprog med en vis træfsikkerhed
- have et receptivt ordforråd af en vis størrelse
- vælge og anvende hensigtsmæssige strategier i forhold til læse-, lytte- og taleformål
- redegøre for aspekter af kultur- og samfundsforhold i de lande, hvor målsproget tales.

Praktisk musiske aktiviteter

At arbejde praktisk musisk er en anden måde at sanse og erkende på. Det er vigtigt, at opgaver og øvelser giver mulighed for at tilgodese elevernes alsidige udvikling. De praktiske musiske aktiviteter kan betragtes som en holdning til undervisningen, der tilgodeser det hele, skabende menneske og som involverer alle sanser og giver plads til individuelle tilegnelsesstrategier.

De kreative arbejds- og udtryksformer tilgodeser også undervisningsdifferentiering. Eleverne anvender i disse aktiviteter sproget på det niveau, som de personligt er nået til, og mange af aktiviteterne indeholder erfaringsgivende situationer og fælles oplevelser.

De praktiske musiske aktiviteter er her beskrevet ud fra forskellige indfaldsvinkler.

Sang og musik

Det er oplagt at inddrage sange helt fra den første tyskundervisning. At synge kan være befriende og kan give fællesskabsfølelse samtidig med, at ordene smelter sammen med melodi og rytme. Derudover lægger musikalske aktiviteter op til, at eleverne drøfter deres indstilling til musik fra tysksprogede lande. Ikke kun i forhold til Bach og Mozart, men også i forhold til tysk rockmusik. Musikken giver anledning til at sammenligne engelsk- og tysksprogede rockmusikteksker ved at inddrage elevernes foretrukne rocktekster.

Billeder

Når elever bliver præsenteret for forskellige udtryksformer, kan de udvikle fantasi til selv at benytte sig af varierede udtryksmidler. Eksempelvis ligger der mange muligheder i at bruge et billede som udgangspunkt. Alle eleverne kan forholde sig til billedets motiv og opbygning uanset deres sproglige færdigheder. De kan gå på opdagelse i billedet, søge efter betydninger og arbejde med spørgsmål som:

- hvad forestiller billedet?
- hvordan er billedet bygget op?
- perspektiv (forgrund/baggrund)

Undervisningsvejledning

- bevægelse (statisk/dynamisk)
- lys- og farvevalg
- hvordan påvirker billedet os?
- lærer billedet os noget om tysk kultur?

Derefter kan eleverne, individuelt og i grupper, skrive små fortællinger om billedet, skrive digte, tegne eller male. De kan eventuelt dramatisere billedets indhold, og ledsage spillet med musik, ligesom de kan skrive små anmeldelser af billedet. Derudover kan de arbejde videre med emnet ved hjælp af computergrafik kombineret med tyske ord og sætninger.

Kommunikative lege

En række sproglege, fx gættelege, lege med *information-gap* eller informationsudveksling er samtidig kommunikative øvelser, hvor eleverne oplever glæde ved at udtrykke sig på tysk. Den ide, som kommunikative lege bygger på, kan anvendes i alle forløb. I princippet har alle kommunikative lege indbygget et *gap*, enten i form af en forskel i udformning, indhold, mening eller holdning. Hermed skabes en situation, hvor eleverne er nødt til at kommunikere for at løse opgaven.

De letteste kommunikative lege har helt konkrete *gaps* og egner sig ofte til pararbejde, hvor de to deltagere har forskellige oplæg. Elev A har fx et færdigt billede med figurer og farver, elev B mangler farverne. De to elever skal derefter, uden at se hinandens oplæg, kommunikere for at få de to oplæg "gjort ens".

Fra undervisningen i 1. forløb kan *information-gap* udnyttes til at træne elevernes kommunikative færdigheder, også om mere abstrakte emner. Der kan arbejdes med par eller grupper, hvor deltagere har et forskelligt udgangspunkt, fx i form af en "rolle" eller en viden, der skal argumenteres og besluttes ud fra.

Drama

I kommunikationsspil spiller eleverne forskellige roller og bruger tysk til at kommunikere i par, større grupper eller klassen. Der kan være tale om mere bundne rollespil med præcist beskrevne opgaver eller friere rollespil, simulationer og dramatiseringer. Spillene kan dreje sig om at gennemprøve dagligdags situationer såsom at købe ind, eller de kan være mere fantasifulde såsom sketches eller lignende. Der kan være tale om at gætte nogle ord eller vendinger ud fra at mime eller ved at lege "tyve spørgsmål til professoren".

I rollespil og simulationer påtager eleverne sig roller, der kræver indføling, men som også giver mulighed for at kæde sprog og handling sammen. At spille teater med henblik på at vise det for andre giver rige muligheder i arbejdet med de kommunikative færdigheder.

Undervisningsvejledning

Der kan med fordel arbejdes med bundne rollespil eller simulationer i tyskforløbet, hvor indholdet styres af en bestemt situation eller nogle bestemte holdninger. I løbet af denne proces vil eleverne komme ud for flere gentagelser af ord og sætninger end ved nogen anden sproglig aktivitet. Sprog og handling kædes sammen, og arbejdet med mimik, gestik, udtale og intonation indgår i en meningsfuld sammenhæng. Arbejdet med at sætte et stykke op er derfor ofte en proces, der opleves som et stort ryk fremad mht. elevernes mundtlige sprogfærdighed.

At bruge sanserne

Det er også vigtigt, at eleverne lærer at se og erkende, at fx bygninger er vigtige historiske kilder, der afspejler kulturen i et samfund. I arbejdet med et tema som *Schule* kan der fx tages udgangspunkt i det visuelle. Er tyske skoler indrettet anderledes end danske? Bærer skolen præg af, at børnene er i centrum? Tages der hensyn til børns ønsker og behov ved indretning af klasseværelser? Hvordan ser legepladsen/skolegården ud?

I forbindelse med et tema som boligforhold kan eleverne opfordres til at arbejde med fx varehuskataloger og ugeblade på nettet. Eleverne indretter fx et hus eller en lejlighed.

Elever vil gerne udtrykke sig i og med ord, hvis udgangspunkt er umiddelbare, sanselige erfaringer, fx noget, de har smagt, foretaget sig, rørt ved, set og oplevet. Disse erfaringer kan munde ud i digtproduktion eller talemåder over bestemte temaer som fx *Liebe*, *Zukunft*, *Träume*, *Umwelt*. En enkel og stram sproglig form giver eleverne mod til selv at forsøge sig med det tyske sprog. De læser fx en tekst og skriver en ny efter samme mønster som den læste, men med et andet indhold.

I forbindelse med miljøspørgsmål kunne klassen gruppevis, fx

- udarbejde et leksikon med ord, udtryk og talemåder, der har med affald at gøre
- danne nye ord af ordet *Umwelt*, hvor hvert bogstav starter en ny beskrivelse
- udforme labels, talemåder, der skal opfordre til ikke at smide affald i naturen
- digte en samtale mellem to fluer, der svæver rundt over et veldækket middagsbord
- forme en "skulptur" af ord, billeder og lyd, der udtrykker vort forhold til affald i naturen.

Praktisk musiske aktiviteter i forbindelse med skolekontakter

Den tysksprogede skolekontakt kan give mange ideer til kreativt arbejde med tekst, lyd og billede. Her er det vigtigt at gøre sig overvejelser om, hvordan klassen vil præsentere sin skole, sin by, sit land og dets kultur. Det kan ske via e-mail, en video eller en cd. Sidstnævnte giver mulighed for at kombinere billede, musik og tekst i kreativ form. Udgangspunktet kunne være spørgsmål som:

- *Was ist für dich typisch dänisch?*
- *Wie sieht meine dänische Schule aus?*
- *Wie sieht der Unterricht bei uns aus?*

Undervisningsvejledning

- *Wie sieht meine Familie aus?*
- *Was für eine Musik könnte zu den Bildern passen?*
- *Welche anderen Informationen möchten wir vermitteln?*

En sådan opgave giver gode differentieringsmuligheder i et samarbejde mellem forskellige værkstedsaktiviteter, der til sidst koordineres i et fælles produkt.

Leg med medier

Eleverne har mulighed for at møde tysk gennem medierne, men læreren skal især i starten hjælpe dem på sporet af, hvor de kan finde de tyske udsendelser. Elevernes interesse for musik eller musikvideo, tv og film bør udnyttes i undervisningen, og eleverne bør gives mulighed for at skabe produkter inden for disse genrer.

Eleverne kan lave en avis med nyheder eller et magasin bygget over et tema. I produktet medtænkes målgruppen, som fx kan være en venskabsklasse i et andet land. Der kan skrives på computer og arbejdes med layout.

En radioudsendelse kan fx indeholde simulerede debatter med forskellige interessegrupper, reklamespots, telefon-programmer, quiz shows og Top 10.

Video kan anvendes til optagelser af talkshows, nyhedsudsendelser, musikvideo, teater m.m.

For al leg med medier gælder det, at de kan laves uden fornemme faciliteter. En avis kan fremstilles ved hjælp af en computer, et lysbord, som endda kan erstattes af et vindue, papir og skolens kopimaskine. For at kunne lave en radioudsendelse kræves heller ikke nødvendigvis et lydstudie. En båndoptager med mikrofon samt en kasettebåndoptager med to båndafspilningsstationer, der kan fungere ved redigering, er tilstrækkeligt. Et videoprodukt bliver selvfølgelig mest tilfredsstillende, hvis der er mulighed for en rigtig editering, men der kan også arbejdes med "klip i kameraet".

Tværfaglighed

Tyskundervisningen sigter på, at eleverne får udsyn og perspektiv og opnår en helhedsforståelse af et emneområde, samtidig med at de anvender og udbygger deres tyskkundskaber og færdigheder.

I tilrettelæggelsen af et tværfagligt arbejde er det vigtigt at tage udgangspunkt i fagets mål. Hvilke mål tilgodeses gennem det tværfaglige arbejde? Det er vigtigt at gøre sig overvejelser over, på hvilke områder det vil være velbegrunderet og oplagt at bruge arbejdsmetoder, færdigheder og viden fra tyskfaget.

Undervisningsvejledning

De varierede arbejdsformer, individuelt, par, gruppe og værkstedsundervisning, giver eleverne et godt grundlag for selvstændigt arbejde. Og en emneorganiseret undervisning med et bredt sammensat materialevalg giver eleverne gode erfaringer med at udvælge og bearbejde tekster.

Hvilke mål tilgodeses gennem det tværfaglige arbejde? I læreplanens afsnit om kultur- og samfundsforhold er der angivet en række emner, som anses for velegnede i tyskundervisningens tre forløb. Det kan her overvejes, hvilke emner, der ville egne sig bedst i en faglig sammenhæng og hvilke i en tværfaglig sammenhæng. I det sidste tilfælde vil man måske inddrage flere timer og andre indfaldsvinkler end dem, der er specifikke for tyskundervisningen. Det vil derfor være et valg i tilrettelæggelsen sammen med eleverne at beslutte omfanget af et emne. Når eleverne fx har valgt et emne som *Familie und Wohnen* kan forskellige elevgrupper fokusere på fx sociale, etiske, eller æstetiske aspekter og opdage, at de har brug for viden, færdigheder og metoder fra andre fag.

Emnet kan fastlægges ved hjælp af en brainstorming fase, hvor eleverne evt. sammen med lærere fra forskellige fag finder frem til et emne, der kan skabe inspiration. Den næste fase er at finde frem til centrale problemstillinger. Eleverne er med til at samle stof ind, fx billeder, tekster, musik og artikler. De registrerer, hvad de umiddelbart kan høre, se og læse i deres omgivelser (litteratur, film, radio, tv og eventuelt erfaringer fra rejser).

I forbindelse med et tværgående emne som fx "Livskvalitet" kan eleverne arbejde med familiestruktur og boligformer, indkøbsvaner, fritidsliv, offentlige bygninger og musik-kultur i Danmark og andre lande. En del af det overordnede emne "Livskvalitet" kan indeholde adskillige tyskfaglige aktiviteter. Eleverne kan fx indsamle informationer om livsværdier for tysksprogede familier herunder jævnaldrende tysksprogede unge. Eller de kan udarbejde interviewskemaer og interviewe personer, som de kun kan kommunikere med på tysk. Det tyskfaglige arbejde kan give mulighed for elevernes overvejelser om egne livsværdier og forventninger til fremtiden.

Faglige bidrag til det tværfaglige

Ved planlægning af tværgående emner er det hensigtsmæssigt at overveje ud fra hvilke faglige indfaldsvinkler og i hvilke sammenhænge, man periodevis vil arbejde tværfagligt. En historisk og/eller samfundsmæssig synsvinkel er fx oplagt i et emne som "Familien før og nu". Her får eleverne mulighed for sammenlignende undersøgelser om familie-, børne- og ungdomsliv før og nu, og de kan anvende og udbygge kundskaber og færdigheder fra forskellige undervisningsfag. Et emne som fx "Ungdomskulturer i dag" kan give anledning til, at elevernes sproglige og kulturelle viden udfordres ved fx at undersøge, hvordan unges kultur kommer til udtryk i det tysksprogede område, hovedsagelig gennem litterære tekster og sagtekster.

Som eksempler på tværgående emner, der kan bidrage til, at eleverne får udsyn og perspektiv, kan nævnes, fx Børne- og ungdomskultur i andre lande – Vi og de andre – Kunst og kultur – Livskvalitet og livsbetingelser – Normer og værdier – Menneskerettigheder – Mure og grænser – Miljø og energi.

Undervisningsvejledning

Nogle eksempler på tyskfagets muligheder i projektorienteret sammenhæng:

Tyskholdet kan deltage i opbygningen af en by med en række butikker, der indeholder forskellige varer. Byens indbyggere repræsenterer forskellige socialgrupper såvel i som uden for arbejdslivet. Eleverne udarbejder en række rollespil, der fx kan foregå i byens turistbureau, erhvervscenter, bibliotek, skole eller hjem. Her er der mulighed for at inddrage andre fag i fx beregninger, layout og tekstbehandling.

I forbindelse med samarbejde med tysktalende elever kan klassen arbejde med metoder til at foretage undersøgelser i praksis, fx interviewteknik, videoteknik, internetsøgning og e-mails. Det tværfaglige arbejde kan resultere i fremstilling af brochurer, aviser, dias-serier eller film om egen by henvendt til en bestemt målgruppe.

Erfaringer med projektorienterede arbejdsformer

For at eleverne bedre kan få øje på tyskfagets muligheder i en tværfaglig og projektorienteret sammenhæng, er det vigtigt, at de gennem den daglige undervisning har gjort erfaringer med en eksperimenterende og praktisk musisk undervisning.

Indsigt i projektarbejdsformens forskellige muligheder med hensyn til udtryksformer, og færdigheder i brugen af dem, giver såvel eleverne som tysklærerne delvis nye roller og opgaver – i et tæt samarbejde med andre faglærere og med formidling af tysk som et sprog og kulturfag med grænseflader til andre fag.

Informationsteknologi

Brugen af it i tysk fremmer ofte elevernes motivation og åbner op for samarbejde om fælles projekter og personlig kontakt med andre. Informationsteknologiens muligheder skal tænkes med i planlægningen af tyskundervisningen, hvis det kan bidrage til at forbedre undervisningen på et eller flere områder og føre til anvendelse af mere hensigtsmæssige arbejdsformer.

Elektronisk tekstbehandling

Når det gælder brugen af it i tyskundervisningen, synes det helt oplagt at lægge vægt på den elektroniske tekstbehandling i forbindelse med procesorienteret skrivning. Denne vægtning vil være den samme i faget dansk, og tekstbehandling er derfor et område, hvor et tværfagligt samarbejde vil være naturligt og nødvendigt.

På mange elever virker brugen af tekstbehandling i sig selv motiverende, og den øgede motivation fører til en større koncentration og bevidsthed om tekstproduktionen. Den skrevne tekst bliver mere læsbar, og arbejdet med layout og inddragelse af egne eller andre elevers tekster i undervisningen lykkes bedre.

Undervisningsvejledning

Tekstbehandlingens muligheder for nemt at rette, slette eller tilføje tekst medvirker til, at eleverne får lyst til i højere grad at afprøve forskellige udkast til formuleringer.

Elektroniske ordbøger og stavekontrol

Inddragelse af tysk stave- og grammatikkontrol virker også hos mange elever positivt ind på arbejdet med skriftlig fremstilling, idet de her bliver gjort opmærksomme på, hvilke ord og vendinger programmet ikke kan genkende som tyske.

Samtidig skal man være opmærksom på, at disse programmer gennem deres hjælp til eleverne forleder mange til at tro, at når stave- eller grammatikhjælpen ikke protesterer, så er alt i orden. Det er således med den nye teknologi blevet endnu vigtigere at træne elevernes bevidsthed omkring disse fejltyper, der er stærkt generende for kommunikationen.

I arbejdet med skriftlig fremstilling kan eleverne ofte med fordel arbejde parvis eller i grupper på tre ved den samme maskine. På den måde bliver eleverne mere opmærksomme på sprog og sprogbrug og indhold, når de taler sammen om et fælles produkt.

Ideer til arbejdet med tekstbehandling

Planlægningsøvelser:

Eleverne brainstormer i smågrupper ud fra skriveoplæg. Nøgleord og sætninger skrives ned og organiseres i en rækkefølge og sammenhæng, der giver teksten mening.

Nedskrivningsøvelser:

- Stafetskrivning, hvor eleverne parvis eller enkeltvis, sidder ved en maskine, læser den tekst, der allerede er skrevet, skriver videre på teksten og efter en tid skifter eleverne til den næste maskine.
- Udfærdigelse af en sammenhængende tekst, der bygger på korte nøglesætninger, skrevet af læreren.
- Videregivelse af informationer i form af brev eller avis til forældrene på tysk: Nyt fra tysktimerne.
- Eleverne skriver en tekst og fjerner derefter ord fra teksten. Det bliver andre elevers opgave at rekonstruere teksten. Den oprindelige tekst er "gemt" som facit.
- Eleverne kan skrive en historie, hvor de får stadig flere oplysninger at skrive ud fra, fx tid, sted, personbeskrivelser og konflikter og deres løsning. Efter samme princip kan eleverne arbejde med at skrive fx eventyr og science-fiction.

Undervisningsvejledning

Bearbejdningsøvelser:

Disse øvelser er især velegnede til arbejdet med sprog og sprogbrug og kommunikativ fejlanalyse.

- Varierede korte diktatøvelser, hvor egne og kammeratens fejl efterfølgende skal rettes.
- Eleverne bearbejder andres skriftlige produkter.
- Som afslutning på stafetskrivning, hvor eleverne får til opgave at skulle færdiggøre den tekst, som han nu sidder ved, og som mange i klassen har bidraget til.
- Øvelser med at anbringe sætninger, verslinier eller tekstafsnit i logisk rækkefølge.
- Indsættelse af beskrivende tillægsord.
- Indsættelse af varierede overgangsord og udtryk, som på forhånd er fjernet fra teksten.

Elektronisk post

Elektronisk post giver adgang til en direkte og hurtig kontakt med elever og lærere i andre lande og dermed mulighed for at styrke interkulturel forståelse.

Arbejdet med elektronisk post kan tilrettelægges på flere forskellige måder, fx som udveksling af informationer om dagsaktuelle emner eller som længere undervisningsforløb.

Kontakten til andre europæiske skoler, der også har tysk som fremmedsprog (fx Ungarn, Holland, Sverige, England) giver mulighed for god og jævnbyrdig kommunikation på tysk. Eleverne arbejder med større sproglig præcision, når de har en rigtig modtager. Stavehjælp, ordbøger og grammatik bliver vigtige hjælpemidler i skriveprocessen, og eleverne bliver mere opmærksomme og omhyggelige, både hvad indhold og sproglig præcision angår.

Hastigheden har en motiverende effekt. Eleverne får hurtigt svar på de meddelelser, de har sendt, mens tingene stadig er nærværende og har deres interesse.

Kommunikationen kan foregå mellem to elever eller som klasse til klasseprojekter. Når der er enighed om et emne, er det vigtigt at beskrive forløbet så præcist som muligt og at lave klare, forpligtende aftaler om tidsrammen.

Udarbejdelse af og arbejde med hjemmeside giver mulighed for, at en klasse kan offentliggøre sit færdige produkt og få respons på det. Det fremmer motivationen at kunne få umiddelbar feed-back i form af autentiske svar fra et verdensomspændende net. Det er vigtigt, at hjemmesiden bl.a. indeholder hyperlinks til det fælles arbejde.

Internettet i undervisningen

Internettet kan på mange punkter være med til at udfylde behovet for materialer, der lever op til læreplanen. Opkobling til internettet ændrer radikalt tilgangen til viden og åbner op for samarbejde.

Undervisningsvejledning

Traditionelt er tyskundervisningen bundet til klasseværelset. Det materiale, som man som lærer er vant til at arbejde med, kommer fra bøger, aviser, videoer og bånd. Det er lukkede, statiske materialer, hvor man har mulighed for at forudsige og tilrettelægge et forløb. Internettet er dynamisk, og når der kan kobles op til nettet overalt, behøver undervisningen ikke længere lukkede lokaler. Internettet muliggør en autentisk kommunikation, hvor elevernes arbejde kan udveksles med en ægte modtager til forskel fra den traditionelle “som om” situation.

Internettets store styrke er den enorme mængde af informationer, som det indeholder, men dette er på mange måder også mediets svaghed. Det store problem er dets uoverskuelighed og de store forskelligheder i lødighed og niveau. Med Fagenes Infoguide www.infoguide.dk har læreren fået mulighed for hurtigt og sikkert at finde webbaseret materiale, som er velegnet til undervisningen. De links, der findes i Fagenes Infoguide, er valgt ud fra en faglig og pædagogiske vurdering, hvilket sikrer relevans, overblik og tidsbesparelse for den enkelte lærer i planlægningen af undervisningen.

Internettet giver tysklæreren mulighed for at

- få adgang til store mængder materiale til stort set alle emner på tysk
- kunne følge med i den politiske og samfundsmæssige udvikling i de lande, hvor sproget tales
- få adgang til aktuelle tekster inden for emner, der interesserer eleverne, fx sport, musik og film
- supplere undervisningen med aktuelle artikler fra aviser og tidsskrifter fra hele verden
- hente noveller, digte, sangtekster, filmanmeldelser og eventyr til brug i undervisningen
- skaffe aktuelle prøvetekster, der passer til de emner og tekster, som eleverne har arbejdet med
- få adgang til store mængder af elevproducerede tekster fra en mængde lande – og dermed også adgang til, at danske elevs tekster kan få en ægte modtager
- få kontakt til skoler i resten af verden
- forberede virkelige eller virtuelle rejser rundt i verden ved hjælp af de oplysninger, kort, artikler og reklameindslag, der ligger på nettet
- arbejde projektorienteret på og med tysk.

Nettets største betydning ligger stadig primært i de muligheder, som de giver den enkelte lærer i planlægning og tilrettelæggelse, men efterhånden som antallet af elev-computere øges, vil disses betydning i undervisningen også vokse.

Fagspecifikke programmer

Ved fagspecifikke programmer forstås it-baserede programmer, der rummer et færdigt indhold af øvelser, tekster eller situationer, som eleverne kan arbejde med.

Hvor denne type af materiale tidligere var bundet til flytbare medier som disketter og cd-rom, så findes den store mængde af disse programmer i dag som netbaserede programmer, der ofte er gratis og dermed tilgængelige fra enhver computer med netadgang.

Undervisningsvejledning

Disse fagspecifikke programmer findes i dag som en træningsmulighed på alle niveauer og med et indhold, der gør det muligt at træne stort set alle de grammatiske og ordforrådsmæssige områder, som eleverne har problemer med.

Det er afgørende, at læreren har kriterier for, hvordan de enkelte undervisningsprogrammer måltrettet kan bidrage til undervisningen i tysk. Ligeledes er det vigtigt at være opmærksom på om grammatiske udfyldningsprogrammer fx indgår i nogen sproglig eller indholdsmæssig sammenhæng.

Nogle afgørende kriterier i lærerens vurdering af de enkelte undervisningsprogrammer er, fx

- om programmet giver anledning til kommunikation eller anden funktionel inddragelse af tysk i undervisningen
- om programmet er en hjælp ved den praktiske gennemførelse af princippet om undervisningsdifferentiering
- om programmet kan indgå i en konkret undervisningsmæssig sammenhæng.

Arbejdet med informationsteknologi i tyskundervisningen er en stor udfordring til eleverne og læreren, idet der løbende udvikles nye tekst- og kommunikationsformer. Det er vigtigt at kunne arbejde måltrettet med informationsindsamling samt bearbejdning og formidling af disse informationer. Samtidig er det vigtigt at kunne forholde sig kritisk til informationsstrømmen.

Undervisningsdifferentiering

Undervisningsdifferentiering er et princip for tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen i en klasse eller gruppe, hvor den enkelte elev tilgodeses, samtidig med at man bevarer fællesskabets muligheder. En undervisning, der bygger på undervisningsdifferentiering, tilrettelægges, så den både styrker og udvikler den enkelte elevs interesser, forudsætninger og behov, og så den indeholder fælles oplevelser og erfaringsgivende situationer, der forbereder eleverne til at samarbejde om at løse opgaver.

Spredningen i klasserne er til stede fra begyndelsen, og undervisningen skal både her og i de følgende forløb tage udgangspunkt i den enkelte. Dialogen mellem lærer og elever er nødvendig, for at læreren kan sætte sig ind i den enkelte elevs behov og forudsætninger. Ofte kan spredningen være stor på tyskholdet, og det stiller naturligvis krav til differentierede arbejdsformer og materialer. Temaerne tilrettelægges fleksibelt, således at den langsomme eller svage elev kan "nøjes" med at fortælle kort og konkret eller skrive lidt mindre, mens den hurtige eller dygtige elev har mulighed for at uddybe, fabulere og skrive længere tekster.

Undervisningsvejledning

Eksempler på differentiering:

- Alle elever skal lære sig et grundlæggende ordforråd inden for et bestemt ordområde, men hver elev afgør selv, hvor mange flere ord han/hun vil supplere med.
- Alle skal skrive sætninger til et antal billeder, men eleverne skriver ikke lige meget til de enkelte billeder.
- Alle skal sige noget om billederne, men indholdet kan være forskelligt.
- Alle skal øve sig den grundlæggende grammatiske struktur, men ikke alle lave samtlige træningsopgaver.
- Alle skal læse tekster, men man vælger forskellige tekster eller laver forskellige opgaver til den samme tekst.

Det er derfor fra begyndelsen dels afgørende, at undervisningsmiljøet er præget af tryghed og indbyrdes accept af hinandens forskellige forudsætninger, fx at nogle overkommer meget, andre ikke så meget, dels vigtigt at arbejdets tilrettelæggelse afspejler denne balance. Det første forudsætter, at normer for denne accept markeres og indarbejdes konsekvent, og at eleverne dagligt oplever sammenhængen mellem den individuelle indsats og dens anvendelighed i det fælles arbejde.

Den enkelte lektion eller dobbeltlektion bør sammensættes alsidigt og varieret, både med hensyn til materialer, arbejdsformer og lærer/-elevroller. Ofte vil det være hensigtsmæssigt at begynde og afslutte lektionen i fællesskab med fælles oplevelser og lade det individuelle, par- og gruppearbejdet foregå mellem disse.

I tilrettelæggelsen af den enkelte elevs arbejde kan lærer og elev arbejde med forskellige overvejelser. Herved bliver de i stand til at definere de forskellige kompetencer, der skal trænes i sprogindlæringen for at nå højere niveauer. Det vil være en god idé, at læreren i tilbagevendende samtaler med eleverne stiller nogle spørgsmål til overvejelse:

- Hvad er du generelt god til i tysk/ hvad har du let/svært ved?
- Hvilke aktiviteter og hvilke arbejdsformer kan du godt lide i tysktimerne?
- Hvilke mål vil du sætte dig inden for kompetencerne: lytte, tale, læse, skrive?

Planlægnings spørgsmål

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til fælles arbejde i klassen?

Lyttefærdighed, bl.a. gennem brug af video, bånd, cd og lærerens fortælling, sange, rim og remser, bog + bånd, klassesamtale, før og efter aktiviteter, herunder fremlæggelser og præsentationer...

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til individuelt arbejde?

Læsning evt. kombineret med bånd/cd, skrivefærdighed, dagbog over timerne i skolen, evaluering af eget arbejde, test i forhold til eget niveau og egen progression og hjemmearbejdet. ...

Undervisningsvejledning

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til par-arbejde?

Lytte- og talefærdighed, rollespil, kommunikationslege, skrivning ved hjælp af it, parvis evaluering af individuelt arbejde...

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til gruppearbejde?

Dramatiseringer, rollespil, simulationer, emne- og projektarbejde, fremlæggelser ...

Hvilke dele af undervisningsindholdet kan især give anledning til egentlige samtaler med eleverne til støtte for deres forståelse og eget fortsatte arbejde med indholdet?

Lærer- elevsamtaler om ideudvikling, læse- og skrivestrategier, anvendelse af hjælpemidler som computer og lydgenivelse, samtaler ud fra portfolio og logbog, individuel respons på opgaver og produkter...

Hvilke dele af et undervisningsforløb giver især mulighed for at fremme elevernes sociale forståelse og adfærd?

Skiftende organisationsformer, samarbejde, kontakter uden for skolen, hvor brugen af sproget er en reel nødvendighed, samtaler om værdier og normer i tysktalende lande, ...

Hvilke opgaver og arbejdsituationer bidrager til den enkelte elevs alsidige udvikling?

Krop og sprog, kommunikationslege, sange, billedfremstilling, drama, kreativ skrivning, leg med medier, arbejde produktorienteret, kontakt med børn og unge i andre lande, ...

Hvordan kan eleverne som klasse, gruppe eller hver for sig deltage i planlægning og evaluering?

Elevindflydelse på emner og aktiviteter, selv-evaluering, logbog, individuelle tekststopgivelser ved prøverne...

Hvilke arbejdsituationer er især fremmende for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har svært ved at arbejde med undervisningsindholdet?

Værkstedsundervisning, par-arbejde, samme emne på flere niveauer, billed- og båndstøtte ved læsning, arbejdsformer, hvor læreren kan støtte den enkelte...

Hvilke arbejdsituationer er især fremmende for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har let ved at arbejde med undervisningsindholdet?

Individuelt arbejdstempo og arbejdsformer, større rolle i drama/rollespil, tekster af passende sværhedsgrad, flere aktiviteter, ofte med særlig fokus på individuelle læringsmål med eleven...

Lærerens hjælp til grupper og enkeltelever?

Tydelige undervisningsmål, præcise læringsmål og faglige opgaver, par- og gruppearbejde, hvor eleverne kan hjælpe hinanden...

Kammerathjælp?

Opgaver, der lægger op til, at eleverne kan arbejde sammen, responsarbejde, parlæsning. Opgaver, der trækker på enkeltelevers specielle erfaringer, færdigheder eller kundskaber...

Undervisningsvejledning

Hvordan kan det, eleverne har lært, bruges i forhold til hele klassen?

Fælles oplevelse ved fremlæggelser af elevarbejder, elevens valg af præsentationsform og produkt, produktorienterede arbejdsformer, udveksling af viden og ideer...

Evaluering

Som led i undervisningen skal der også i tysk foretages en løbende evaluering af elevernes udbytte. Formålet med en sådan evaluering er at informere lærere, elever og forældre om, i hvilket omfang undervisningen har givet det forventede resultat, og på hvilken måde den videre undervisning skal planlægges og gennemføres. Evalueringen danner grundlag for vejledningen af den enkelte elev og er nødvendig for tilrettelæggelse og sikring af tilstrækkelig undervisningsdifferentiering. En evaluering med dette sigte vil være et væsentligt redskab for den proces, der skal sikre eleven det maksimale udbytte af skolegangen.

Evalueringen kan ske fx gennem prøver, tests, spørgeskemaer, iagttagelser og samtaler og bør i videst mulig omfang finde sted under elevens aktive medvirken.

I planlægningen og tilrettelæggelsen af undervisningen må evalueringsformen overvejes og fastlægges, så den medtænkes som en integreret del af det aktuelle undervisningsforløb. I første omgang kan der skelnes mellem den eksterne evaluering, som kendes fra folkeskolens afsluttende prøver, og den interne, løbende evaluering, som skaber grundlag for og kvalificerer det videre arbejde.

Evalueringen må være relateret til opstillede mål, specifikke såvel som overordnede, individuelle såvel som fælles. Den kan fokusere på et eller flere elementer i undervisningen, fx materialerne, aktiviteterne, det faglige udbytte, elevernes bidrag til arbejdets gennemførelse, lærerens bidrag og støtte, samarbejdet, samværet. Men evalueringen må også vurdere og reflektere over ikke-planlagte, erhvervede erfaringer.

Evaluering skal ansues som et bredt spektrum af muligheder, der både omfatter enkeltelever, par, grupper og hele klasser. Evalueringen kan antage mange forskellige former. Uanset hvilken form man vælger, er det vigtigt, at evalueringen først og fremmest knyttes sammen med sprogtilegnelsen og orienteres mod det undervisningsindhold, der netop er arbejdet med. Det er vigtigt, at der spørges præcist, så det er muligt for eleven at give et præcist svar.

Evalueringen hjælper læreren til at planlægge, hvordan der kan arbejdes videre, og hjælper eleven med at erkende sine stærke og svage sider. Bevidstheden om de svage sider bør ikke føre til, at man derefter udelukkende fokuserer på eller arbejder med det, eleven ikke kan. Også de stærke sider bør der arbejdes med, så de styrkes og eleven bevarer selvtiliden.

Undervisningsvejledning

Man kan fx opnå et godt udbytte af evalueringen, hvis såvel lærer som elever fører dagbog med jævne mellemrum. Dette dagbogsarbejde kan gøres på tysk allerede fra et tidligt tidspunkt, hvis relevante ord og udtryk findes på placher i klasselokalet. En gang imellem kan dagbogens indhold være udgangspunkt for en lærer-elevsamtale, hvor eleven får respons på sit arbejde både på det sproglige/indholdsmæssige og på det personlige/sociale plan. Der er også den fordel ved dagbøgerne, at de kan højne kvaliteten af skole-hjem samtalerne.

En elevs dagbog kan fx indeholde følgende elementer:

- Dag og dato.
- Hvad har du lavet i dag (eller i den forløbne periode, siden du sidst skrev i dagbogen)?
- Har du lært nogle nye udtryk gennem de aktiviteter, du har deltaget i?
- Hvad har været svært, let, kedeligt, sjovt?
- Hvordan synes du, at du har arbejdet?
- Hvem har du arbejdet sammen med, og hvordan gik det?
- Hvad skal du lave til næste gang/i den kommende periode?
- Hvilke aftaler skal du huske?

Bestemte, nøje definerede elementer af undervisningen kan vurderes ved hjælp af skalaer. Der kan fx anvendes en skala fra 1 til 5, der kan anvendes *smilies*, “kan – kan næsten – kan ikke endnu” skemaer, cirkler eller vifter, der kan farvelægges af eleven, efterhånden som der gøres fremskridt. Elevernes konkrete og visuelle stillingtagen kan efterfølgende blive udgangspunktet for en fælles evalueringssamtale. Disse visuelle og let overskuelige vurderinger hjælper læreren til at få et overblik. På denne baggrund kan læreren vælge fokus såvel i den individuelle som i den fælles evaluering.

Sammenligninger af elevernes færdigheder over tid kan ske ved hjælp af udviklingsportfolier. Disse er en systematisk samling af elevens arbejder og anden form for dokumentation for elevens standpunkt på forskellige tidspunkter, fx video- eller båndoptagelser af eleven. Opbygget gennem et flerårigt forløb dokumenterer portfolien elevens udvikling og bevidstgør eleven om sproglige fremskridt. Den hjælper læreren til at se, hvor der er behov for støtte og udfordringer og portfolien er et godt udgangspunkt for evalueringssamtalerne.

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie

I denne serie udsender Uddannelsesstyrelsen publikationer med baggrundsorientering om lovgivningen, uddannelser og enkelte fag samt vejledninger om god praksis mv. Håndbøgerne er rettet mod uddannelsernes drift. I 2003 og 2004 er følgende udkommet eller under udgivelse i serien:

2003:

- Nr. 1: Typografi og læselighed – på skærm og papir. Brugervejledning til skrifttypen Union (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 2: Brugervejledning til MultiMedie Engelsk. Tegnsprogsstøttet undervisningsmateriale til engelsk inden for træfagene for elever med hørevanskeligheder og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 3: Projekt, case, opgave – hvad er projektarbejde i eud? En håndbog (UVM 7-360) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 4: Brugervejledning til Smedeuddannelsen. Tegnsprogsstøttet undervisningsmateriale til Smedeuddannelsen for elever med høre-, læse- og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 5: Brugervejledning til Skærmbaseret Svendeprøve. Prøveforberedende undervisningsmateriale til elever med læsevanskeligheder og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse mv. (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 6: Manual for tilsyn med undervisning i dagbehandlingstilbud samt på opholdssteder og døgninstitutioner (UVM 0121) (Grundskolen)
- Nr. 7: Kontaktlærerens værktøjskasse (UVM) (Internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 8: Evaluering af de personlige kompetencer i sosu – de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser (UVM 0124) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 9: Fælles Mål: Faghæfte 1: Dansk (UVM 5-431) (Grundskolen)
- Nr. 10: Fælles Mål: Faghæfte 12: Matematik (UVM 5-432) (Grundskolen)
- Nr. 11: Fælles Mål: Faghæfte 24: Elevernes alsidige personlige udvikling (UVM 5-434) (Grundskolen)
- Nr. 12: Fælles Mål: Faghæfte 25: Børnehaveklassen (UVM 5-433) (Grundskolen)
- Nr. 13: Vejledningsreformen – kort fortalt (UVM 0126) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 14: Råd og vink om afskrift og plagiat ved projektarbejde på htx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)
- Nr. 15: Orientering om folkeskolens afsluttende prøver 2004 (UVM 5-435) (Grundskolen)
- Nr. 16: Prøver, Evaluering, undervisning. En samlet evaluering af folkeskolens afsluttende prøver maj-juni 2003 (UVM 5-436) (Grundskolen)
- Nr. 17: AMU under forandring – om reformen fra 2004 (UVM 0131) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 18: Råd og vink om afsætning på hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)

2004:

- Nr. 1: Fælles Mål: Faghæfte 2: Engelsk (UVM 5-438) (Grundskolen)
- Nr. 2: Fælles Mål: Faghæfte 3: Kristendomskundskab (UVM 5-439) (Grundskolen)
- Nr. 3: Fælles Mål: Faghæfte 4: Historie (UVM 5-440) (Grundskolen)
- Nr. 4: Fælles Mål: Faghæfte 5: Samfundsfag (UVM 5-441) (Grundskolen)
- Nr. 5: Fælles Mål: Faghæfte 6: Idræt (UVM 5-442) (Grundskolen)
- Nr. 6: Fælles Mål: Faghæfte 7: Musik (UVM 5-443) (Grundskolen)
- Nr. 7: Fælles Mål: Faghæfte 8: Billedkunst (UVM 5-444) (Grundskolen)
- Nr. 8: Fælles Mål: Faghæfte 9: Håndarbejde (UVM 5-445) (Grundskolen)
- Nr. 9: Fælles Mål: Faghæfte 10: Sløjd (UVM 5-446) (Grundskolen)
- Nr. 10: Fælles Mål: Faghæfte 11: Hjemkundskab (UVM 5-447) (Grundskolen)
- Nr. 11: Fælles Mål: Faghæfte 13: Natur/teknik (UVM 5-448) (Grundskolen)
- Nr. 12: Fælles Mål: Faghæfte 15: Biologi (UVM 5-449) (Grundskolen)
- Nr. 13: Fælles Mål: Faghæfte 16: Fysik/kemi (UVM 5-450) (Grundskolen)
- Nr. 14: Fælles Mål: Faghæfte 17: Tysk (UVM 5-451) (Grundskolen)
- Nr. 15: Fælles Mål: Faghæfte 18: Fransk (UVM 5-452) (Grundskolen)
- Nr. 16: Råd og vink om internationalisering hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)

Publikationerne kan købes hos Undervisningsministeriets forlag eller hos boghandlere. Visse publikationer er trykt i meget begrænset oplag og kan derfor kun rekvireres i ganske særlige tilfælde mod betaling af et ekspeditionsgebyr. Internetpublikationerne kan frit downloades fra www.uvm.dk – til eget brug.

På UVM's website – på adressen: <http://www.uvm.dk/katindex.htm> – findes en oversigt over hæfter i Uddannelsesstyrelsens publikationsserier udgivet i 1999, 2000, 2001, 2002 og 2003